

FOKUS PROMENADSTADEN

Uppföljning av Översiktsplan för Stockholm

Underlag för beslut om översiktsplanens aktualitet. Mars 2014.

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	s. 4
INLEDNING	s. 6
Bakgrund	
Syfte	
Övergripande frågeställningar	
Organisation, förankring, delprojekt	
Förhållande till andra pågående processer	
UTMANINGAR FÖR FRAMTIDENS STADSBYGGANDE	s. 9
Fortsatt tillväxt ställer högre krav på långsiktig planering	
Många intressen samspelar i en modern storstad	
En större och starkare region ökar Stockholms attraktionskraft	
Globaliseringen påverkar regionen på flera sätt	
Miljö- och klimatfrågorna får allt större betydelse	
Stora sociala skillnader i storstadsregioner	
Perspektiv att utveckla i fortsatt översiktsplanering	
FOKUSOMRÅDEN	s. 15
2.2 Stockholm som staden på vattnet	
2.3 Ett starkt näringliv och utbildningssystem	
2.4 En socialt sammanhållen och levande stad	
2.5 Idrott, rekreation och attraktiva grönområden	
2.6 Ett modernt transportsystem och hållbart resande	
2.7 Bostadsförsörjning i en växande stad	
2.8 Nya energilösningar och tekniska försörjningssystem	
2.9 En stad rik på upplevelser och kulturhistoriska värden	
2.10 Miljö, hälsa och säkerhet i en tät storstad	
STADSUTVECKLINGSSTRATEGIER	s. 21
Strategi 1: Fortsätt att stärka centrala staden	
Strategi 2: Satsa på attraktiva tyngspunkter	
Strategi 3: Koppla samman stadens delar	
Strategi 4: Främja en levande stadsmiljö i hela staden	
TRAFIKINFRASTRUKTUR	s. 30
Utgångspunkter för bedömning av aktualiteten	
Begrepp som används för att klassificera trafikinfrastrukturobjekten	
Sammanfattande bedömning av transportinfrastrukturens aktualitet	
Nya projekt att överväga och kommande förändrade förutsättningar	
DIALOG OCH GENOMFÖRANDE	s. 33
Samverkan inom staden	
Behovet av prioritering	
Ytterstadens utveckling	
Stadens finansieringsmöjligheter	
Vikten av områdesplanering	
Stockholms förtätningspotential	
MELLANKOMMUNALA INTRESSEN OCH RIKSINTRESSEN	s. 36
Länsstyrelsens redogörelse för statliga och mellankommunala intressen	
Områden av riksintresse för kulturmiljövården	

SAMMANFATTNING

Ett politiskt uppdrag

7 mars 2013 gav stadsbyggnadsnämnden stadsbyggnadskontoret i uppdrag att påbörja arbetet med Fokus Promenadstaden, som är en uppföljning av Stockholms översiktsplan. Arbetet har förankrats brett i stadens förvaltningar och bolag. En tidigare version av denna rapport har varit underlag för en remiss om översiktsplanens aktualitet. Föreliggande rapport har reviderats utifrån remissinstansernas synpunkter och de samtal, workshopar och seminarier som har ägt rum under remisstiden. Rapporten utgör ett underlag till det politiska ställningstagande som görs om översiktsplanens aktualitet.

Rapporten beskriver förändrade förutsättningar och utvecklingsmöjligheter i översiktsplanens olika avsnitt: utmaningar, fokusområden, stadsutvecklingsstrategier, och trafikinfrastruktur. I rapportens avsnitt Dialog och genomförande lyfts viktiga förutsättningar för översiktsplanens genomförande fram. Länsstyrelsens redogörelse för statliga och mellankommunala intressen som har betydelse för översiktsplanen redovisas i korthet.

Rapport innehåller även en sammanfattning av stadsbyggnadskontorets vidareutvecklade förhållningssätt till riksintresseområden för kulturmiljövården. Underlaget redovisas i sin helhet i promemorian *Att tillgodose kulturvården och utveckla stadsmiljön i områden av riksintresse* (bilaga tre till tjänsteutlåtandet om översiktsplanens aktualitetsförklaring).

Fokusområden

Av översiktsplanens fokusområden har störst förändringar skett inom området miljö och klimat, med nya styrdokument och kunskapsunderlag som får stor påverkan på översiktsplanen. Kulturmiljöfrågor och kulturens betydelse i stadens utveckling behöver lyftas fram tydligare. Även beträffande transport och framkomlighet ställer stadens snabba utveckling nya krav på den översiktliga planeringen.

Stadsutvecklingsstrategier

Bland stadens förvaltningar finns ett starkt stöd för översiktsplanens fyra stadsutvecklingsstrategier. Ett antal utmaningar för strategiernas genomförande har identifierats, bland annat behöver inriktningen för den centrala stadens utvidgning förtydligas och genomförandefrågorna diskuteras. Arbetet med tyngdpunkter kräver utvecklat samarbete inom staden. Strategin om att koppla samman staden behöver preciseras med fokus på vilka samband som är viktigast att utveckla. Det finns också ett behov av att diskutera tillämpningen av strategin att främja en levande stadsmiljö i hela staden.

Dialog och genomförande

I rapporten lyfts viktiga förutsättningar för översiktsplanens genomförande fram. Avsnittet relaterar framförallt till översiktsplanens avsnitt 5.2.

- Samverkan inom staden

Att utveckla Stockholm i enlighet med översiktsplanens inriktning kräver ett bra samarbete inom staden. Översiktsplanens prioriterade projekt behöver tydligare lyftas fram som gemensamma mål och uppdrag, så att respektive nämnds och bolags roll och ansvar förtydligas.

- Behovet av prioritering

Översiktsplanens samtliga tyngdpunkter och stadsutvecklingsområden kan inte påbörjas samtidigt. Staden kommer att behöva göra prioriteringar, vilket kräver ett nära samarbete mellan staden centralt och de planerande och investerande förvaltningarna.

- Ytterstadens utveckling

Översiktsplanens utpekade tyngdpunkter har mycket olika förutsättningar för utveckling. För vissa tyngdpunkter krävs ett strategiskt och medvetet arbete där staden går före och driver på utvecklingen i önskad riktning.

- Stadens finansieringsmöjligheter

Flera av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier bygger på att staden ibland gör förbättringar utan koppling till bostadsbyggande på samma plats. Det är angeläget att se över möjligheterna att utveckla dagens system och hitta former för finansiering som underlättar denna typ av angelägna insatser.

- Vikten av områdesplanering

En förutsättning för att översiktsplanens strategier ska kunna konkretiseras är att staden bedriver planering med helhetssyn. En strategisk områdesplanering ger förutsättningar för att analysera olika perspektiv och är en viktig utgångspunkt för stadens långsiktiga bostadsförsörjning.

- Stockholms förtätningspotential

Bostadsmålet till 2030 blir svårt att uppnå om staden har allt för stort fokus på små kompletteringsprojekt. Om Stockholm ska rymma minst 140 000 nya lägenheter krävs en mycket medveten planering med strategiska prioriteringar.

INLEDNING

Varje mandatperiod ska kommunfullmäktige ta ställning till om översiktsplanen är aktuell.

Bakgrund

Översiktsplanen är det styrdokument där staden anger inriktningen för mark- och vattenanvändningen samt bebyggelseutvecklingen. Enligt Plan- och bygglagen ska kommunfullmäktige varje mandatperiod ta ställning till om stadens översiktsplan är aktuell.

Stadsbyggnadsnämnden fattade i maj 2007 och i januari 2008 beslut om att staden ska bedriva en rullande översiktsplanering. Besluten innebar att stadsbyggnadskontoret påbörjade en mer effektiv översiktsplaneprocess som skulle möjliggöra antagande av en ny översiktsplan inom varje mandatperiod. Promenadstaden – Översiktsplan för Stockholm, antogs av kommunfullmäktige i mars 2010 och vann laga kraft i april 2012.

I samband med översiktsplanens antagande beslutades att ge stadsbyggnadskontoret tre uppdrag. Stadsbyggnadskontoret skulle i samverkan med andra berörda förvaltningar parter göra en översyn av byggnadsordningen, vilket bl.a. resulterat i *Arkitektur Stockholm* – en strategi för stadens gestaltning. Tillsammans med trafikkontoret gavs stadsbyggnadskontoret även i uppdrag att ta fram en strategi för utveckling av stadens parker och natur, *Den gröna promenadstaden*. Arkitektur Stockholm och Den gröna promenadstaden blir vid antagande tematiska tillägg till översiktsplanen. Stadsbyggnadskontoret gavs även i uppdrag arbeta fram en ny energiplan för Stockholm. Stadens nya *Energiplan* antogs av kommunfullmäktige i oktober 2013. Energiplanen har statusen planeringsunderlag. De två tematiska tilläggen till översiktsplanen innebär fördjupningar av översiktsplanen och utgör tillsammans med energiplanen viktiga delar i stadens rullande översiktsplanering.

Syfte

Fokus promenadstaden är en uppföljning av Stockholms översiktsplan. Rapporten utgör ett underlag för det politiska ställningstagande som görs om översiktsplanens aktualitet.

Fokus Promenadstaden är namnet på den process inom vilken stadens översiktsplan följs upp. Uppföljningen är en del i stadens rullande översiktsplanering. Denna rapport är ett resultat av processen. En tidigare version av denna rapport har varit underlag för en remiss inom staden om översiktsplanens aktualitet. Föreliggande rapport har reviderats utifrån remissinstansernas synpunkter och de samtal, workshopar och seminarier som har ägt rum under remisstiden. Rapporten utgör ett underlag för det politiska ställningstagande som görs om översiktsplanens aktualitet.

Övergripande frågeställningar

Översiktsplanens aktualitet har analyserats utifrån följande perspektiv:

- Utvecklas staden i enlighet med översiktsplanens strategier och planeringsinriktningar?
- Finns nya förutsättningar och politiska beslut som påverkar översiktsplanen?

Dessa frågor bygger på Länsstyrelsens rekommendationer om perspektiv att utreda i en aktualitetsprövning. Uppföljningen har även sökt svar på frågan:

- Hur fungerar översiktsplanen som styrdokument och arbetsredskap i stadens processer?

Detta perspektiv belyser viktiga genomförandefrågor och lyfts fram i avsnittet Dialog och genomförande.

Som en följd av stadens fokus på att bereda plats för fler människor att bo i Stockholm så har Fokus Promenadstadens uppföljning framförallt koncentrerats på planerade bostäder. Det är emellertid viktigt att poängtera att planering pågår för alla de funktioner som gör Stockholm till en bättre stad.

Organisation, förankring, delprojekt

Stadsbyggnadskontorets ledningsgrupp har varit styrgrupp för projektet. Arbetet har letts av planavdelningens sektion för strategisk planering. En viktig utgångspunkt har varit att förankra arbetet väl i stadens berörda förvaltningar och bolag. I likhet med framtagandeprocessen för Promenadstaden så har en förvaltningsövergripande referensgrupp med nyckelpersoner i ledande befattningar deltagit i arbetet. Nyckelpersonerna representerar åtta av stadens förvaltningar och bolag och har gett värdefulla inspel till arbetet och bidragit till att förankra projektets slutsatser. Därutöver har ett mycket stort antal tjänstemän i staden varit involverade i processen.

Uppföljningen av översiktsplanen har involverat tjänstemän på stadens olika förvaltningar och bolag samt regionala aktörer.

Arbetet har drivits i form av fem delprojekt. De olika delprojekten har löpt parallellt och slutsatserna som presenteras i denna rapport är ett resultat av ett givande utbyte av slutsatser och perspektiv mellan delprojekten.

Delprojekt 1: Fokusområden

Översiktsplanens strategier bygger på en balans av de allmänna intressen som lyfts fram i de nio fokusområdena. Översiktsplanens olika fokusområden har analyserats utifrån vilka nya beslut, ställningstaganden, planeringsunderlag och styrdokument av övergripande karaktär som tillkommit. De ändrade förutsättningarnas påverkan på planeringsinriktningar och strategier har belysts.

Referensgruppsmöten har genomförts inom ramen för de nio fokusområdena. Syftet med referensgruppsmötena har varit att kvalitetssäkra stadsbyggnadskontorets nulägesanalys, fördjupa översiktsplanens förankring i staden, samt att samla in kunskap om hur det är att arbeta med en strategisk översiktsplan. Referensgruppsmötena har engagerat ett sextiototal personer från 33 kommunala och regionala förvaltningar och bolag.

Delprojekt 2: Stadsutvecklingsstrategier

Översiktsplanens stadsbyggnadsstrategier har följts upp och deras aktualitet och genomförande har bedömts. Slutsatser har dragits med grund i bl.a. analyser av pågående program och planer, workshops anordnade som en del av uppdraget Bostadspotential i Stockholm (se sid 8) och intervjuer med nyckelpersoner. Arbetet har engagerat ett 150-tal områdesansvariga, projektledare och chefer på främst stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret och trafikkontoret. Därtill har referensgruppen med nyckelpersoner i ledande befattningar på åtta förvaltningar och bolag gett värdefull input till arbetet.

Delprojekt 3: Styrning

I översiktsplanens genomförandekapitel poängteras att planen är ett övergripande styrdokument för Stockholms stads samtliga förvaltningar och bolag som ansvarar för olika delar av stadens utveckling. Detta kräver styrning och uppföljning via budget och ILS. Delprojektet har analyserat genomförandet utifrån detta perspektiv och för att se vilken påverkan översiktsplanen har haft på de tekniska förvaltningars uppdrag. Därtill har översiktsplanens påverkan på utformningen av andra styrdokument med stor betydelse för stadsutveck-

lingen undersökts. Slutsatser har dragits med grund i både textanalyser och de olika möten som hållits inom ramen för delprojekt 1 och 2. Referensgruppen med nyckelpersoner i ledande befattningar har gett värdefull input till arbetet.

Delprojekt 4: Omvärldsanalys och regionalt perspektiv

En övergripande omvärldsbevakning har genomförts med syftet att täcka in de omvärldsförändringar och megatrender som är av en mer övergripande karaktär. Därtill har viktiga regionala frågor identifieras tillsammans med regionala aktörer. Slutsatser har dragits med grund i både textanalyser och möten med regionala aktörer.

Delprojekt 5: Riksintressen för kulturmiljövården

För att möta Länsstyrelsens synpunkter i granskningsyttrandet av översiktsplanen har delprojektet arbetat fram ett underlag för redovisning inom ramen för aktualitetsprövningen av Promenadstaden. Underlaget redovisas i promemorian *Att tillgodose kulturvärden och utveckla stadsmiljön i områden av riksintresse* (bilaga tre till tjänsteutlåtandet om översiktsplanens aktualitetsförklaring).

Förhållande till andra pågående processer

Översiktsplanen utgår från *Vision 2030 – Ett Stockholm i världsklass* som stadens nuvarande definition av hållbar tillväxt. För närvarande driver stadsledningskontoret ett projekt med målet att utvärdera och revidera Vision 2030, för att fånga händelseutvecklingen sedan 2007. Detta mot bakgrund av att Stockholms expansion gått betydligt snabbare än vad som antogs 2007. En ambition i arbetet med revidering av stadens vision är att identifiera utmaningar som påverkar staden. Identifierade nya utmaningar och andra ställningstaganden inom ramen för revideringen kommer att utgöra viktiga inriktningar för en uppdaterad översiktsplan.

Till följd av ett uppdrag i budget 2013 har staden genom stadsbyggnadskontoret, exploateringskontoret, trafikkontoret och miljöförvaltningen tagit fram Bostadspotential i Stockholm. Planeringsunderlaget är ett stöd i planeringen för hur och var vi ska kunna nå målet om 140 000 bostäder. Resultatet av Bostadspotential i Stockholm visar att det finns en potential på omkring 150 000 nya bostäder i Stockholm givet dagens restriktioner och givet en utbyggnad enligt scenariot ÖP. Detta scenario innebär en mer omfattande förtätning (omvandling) av stadens tyngdpunkter och centrala utvidgning. Samtidigt innebär detta scenario en mer försiktig förtätning i övriga delar av staden. Bostadspotential i Stockholm utgör ett underlag för prioriteringar av stadens utbyggnad och bör utgöra underlag för ställningstaganden i samband med en reviderad Vision och uppdaterad översiktsplan. Arbetet med att ta fram Bostadspotential i Stockholm har bedrivits parallellt med uppföljningen av översiktsplanen.

Vision 2030

Inom staden pågår ett arbete med att revidera stadens vision.

Bostadspotential Stockholm

Stadens förvaltningar har bedrivit ett gemensamt arbete med att visa hur det nya bostadsbyggnadsmålet kan klaras.

UTMANINGAR FÖR FRAMTIDENS STADSBYGGANDE

Detta avsnitt relaterar till kapitel 1 i översiktsplanen, om utmaningar och visioner. Uppföljningen har visat att utmaningarna fortfarande är aktuella men att det finns anledning att tydligare lyfta fram två ytterligare perspektiv: Hållbar utveckling samt Minskad klimatpåverkan genom samordnad trafik- och bebyggelseplanering.

Fortsatt tillväxt ställer högre krav på långsiktig planering

Stadens och regionens befolkning växer mycket fort. Nya befolkningsprognoser har tagits fram både för staden och länet. Siffrorna visar att Stockholms stad förmodligen blir en miljonstad redan kring 2021/2022, och inte år 2030 som prognosen var vid ÖPs antagande. År 2030 väntas befolkningen uppgå till 1,1 miljoner invånare och år 2040 till 1,2 miljoner. 2014 kommer befolkningen att uppgå till 900 000. Då har befolkningen ökat med 100 000 invånare på bara sex år. Så snabbt har en folkökning i Stockholm endast skett mellan åren 1941–1947, då stadens befolkning ökade från 600 000 till drygt 700 000 invånare.

Det stora barnafödandet under 2000-talet medför att antalet skolbarn ökar markant. Enligt skolförvaltningen behövs mer än 16 000 nya grundskoleplatser fram till 2020 inom Stockholms stad. Prognoseerna visar även på en stark ökning av pensionärer i åldern 65–79 de närmaste 10 åren. Antal äldre över 80 år minskar de närmaste 10 åren, för att sedan åter öka. Det är viktigt att nya prognoser arbetas in i översiktsplanen och hanteras i fortsatt program- och detaljplanearbete.

Nya befolkningsprognoser för staden och länet behöver arbetas in i översiktsplanen.

Det krävs en hög takt i samhällsbygget för att möta den växande befolkningens behov med nya bostäder, arbetsplatser, förskolor, skolor, gator, parker, omsorgsfastigheter, fritids- och kulturverksamheter, infrastruktur och kollektivtrafik. (Nordvästra Kungsholmen)

Många intressen samspelar i en modern storstad

I Framtidsutredningen 2013, framtagen av staden, påtalas ett antal nya utmaningar för staden. Det är avgörande för stadens miljöambitioner att höga lönsamhetskrav framöver inte minskar stadens möjligheter att ställa stränga energi- och miljökrav vid ny- och ombyggnation. Samtidigt medför de stora volymerna av bostäder som måste byggas att kraven på lönsamhet i stadens investeringsprojekt ökar. Staden har högt ställda mål för bostadsbyggande. Uppfyllande av målen är beroende av byggbolagens verkställande, vilket i sin tur beror av konjunkturläget och lönsamhetsbedömningar.

Framtidsutredningens bedömning är att det krävs ett högt utvecklingstempo och stora investeringar inom samhällets samtliga sektorer för att staden ska kunna möta den växande befolkningens behov. Det behövs en hög takt i samhällsbyggandet, dvs. planering och byggande av bostäder, arbetsplatser, förskolor, skolor, gator, parker, omsorgsfastigheter, fritids- och kulturverksamheter. Dessutom krävs många och stora infrastruktur- och kollektivtrafikinvesteringar för att genomföra Promenadstadens intentioner och skapa den önskade nya trafikhierarkin.

Vikten av regional samplanering

Trafik, miljö och regionplanering (Landstinget) uppmärksammar att det behövs en fortsatt utvecklad samplanering i Stockholmsregionen. Den starka befolknings- och arbetsplatstillväxten kräver ett bra samspel mellan staden och regionen inklusive länets kommuner, främst Stockholms grannar.

En större och starkare region ökar Stockholms attraktionskraft

Den funktionella regionen Stockholm-Mälardalen har de senaste åren utvidgats till Östra Mellansverige och inkluderar nu även Östergötland, Gävleborgslän och Dalarnas län. Denna utveckling bör återspeglas i översiktsplanen, t.ex. avseende vilken roll Stockholms stad har i en växande storregion. Det är rimligt att detta perspektiv behandlas och besvaras i arbetet med revidering av stadens vision.

Stockholm Business Alliance (en del av Stockholm Business Region) har numera 51 kommunmedlemmar i sju län. Huvuduppdraget är att lyfta fram regionens samlade fördelar och genom detta skapa bättre förutsättningar för att locka investerare och nya etableringar. Visionen är att långsiktigt behålla positionen som norra Europas ledande tillväxtregion.

Flerkärnighet får påverkan på stadens utveckling

Den flerkärniga utvecklingen både i länet och Östra Mellansverige har lyfts fram i RUFS som den kanske viktigaste övergripande rumsliga utvecklingsinriktningen för Stockholms län. Utvecklingen av de regionala stadskärnorna inklusive den centrala kärnan, dvs. Stockholms innerstad och delar av Nacka, Solna och Sundbyberg, påverkar översiktsplanens genomförande av strategin om utveckling av tyngdpunkter.

Stockholmsregionens innovationsdrivna ekonomi år 2025

Länsstyrelsens rapport *Strategisk inriktning 2014-2018* identifierar fem utvecklingsområden där det krävs gemensamma insatser för att regionens till-

Den starka befolknings- och arbetsplatstillväxten ställer krav på ett bra samspel mellan Stockholms stad och regionen. Stockholms roll i en växande storregion behöver förtydligas.

Utvecklingen av de regionala stadskärnorna påverkar genomförandet av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier.

Kista science city är ett av Stockholms viktigaste företagsområden. Kista är utpekad som regional stadskärna och som tyngdpunkt i översiktsplanen.

växt inte ska dämpas: bostäder, infrastruktur, klimat och energi, innovationskraft och arbetsmarknad/ kompetensförsörjning. Länsstyrelsen har tagit fram en strategi och ett handlingsprogram för att Stockholmsregionen ska gå från den nuvarande styrkepositionen till att vara världens mest innovationsdrivna ekonomi år 2025.

Företagsområden i världsklass

Inom ramen för projektet Företagsområden i världsklass uppdateras dokumentet "Riktlinjer för företagsområden". Efter en nulägesanalys av stadens företagsområden kommer en stadsövergripande vision för företagsområdena att tas fram. Visionen kommer att bli ett viktigt planeringsunderlag för en uppdaterad översiktsplan. Ett viktigt perspektiv är hur Stockholm även i fortsättningen kan attrahera innovativa framtidsföretag och hur nuvarande företagsområden ska utvecklas så att även störande, men för staden viktiga verksamheter får plats. Generellt är det också viktigt för staden att inkorporera företags- och näringslivsfrågor bättre i områdes- och detaljplanering.

Globaliseringen påverkar regionen på flera sätt

I globala jämförelser mellan städer framställs Stockholm som en innovativ stad med ett väl fungerande kunskapsintensivt näringsliv, en stad bland de främsta i världen inom IT och forsknings- och utvecklingsverksamheter, en stad med en hög livskvalitet, samt en av de städer i världen som satsar hårdast på en hållbar utveckling. Stockholm är således väl rustat för att möta alla globaliseringens utmaningar.

Omvärldsbevakningen pekar tydligt på att Stockholmsregionens attraktivitet och framtida ekonomiska styrka bla bygger på att regionens företag lyckas med nya innovationer. Länsstyrelsens prioriteringar liksom rapporter från både OECD och London School of Economics poängterar att en utmaning för staden är att hela tiden vara i framkant och även att omsätta innovationer inom t.ex. miljöteknik i konkreta produkter som gagnar Stockholms utveckling. Detta gäller lösningar som tas fram i stadens miljöprofilområden, liksom innovationer inom miljöteknik i allmänhet.

Globaliseringen kommer fortsatt att ge avtryck på hur staden organiseras, hur offentliga platser gestaltas och hur det sociala livet i staden kan se ut i framtiden.

Grön tillväxt

Grön tillväxt och grön ekonomi är två synonyma begrepp som har vunnit stor uppmärksamhet de senaste åren. Det handlar om att förena ambitioner om ekonomisk tillväxt med minskad miljöpåverkan. Aspekten lyfts fram i två rapporter från OECD respektive London School of Economics. Innovationer inom miljöteknik bidrar till stadens internationella profil som ledande inom hållbar utveckling. OECD pekar likafullt på faktumet att regionen behöver fortsätta att göra stora ansträngningar framöver för att hålla sig före många andra storstäder i världen med liknande profil.

Näringslivet upplever idag bostadsbristen som ett av de största hoten mot Stockholms tillväxt.

Tillgång till bostäder allt viktigare för näringsliv och akademi

Näringslivet upplever i dag bostadsbristen som ett av de största hoten mot Stockholms tillväxt. Möjlighet att tillhandahålla en bostad nämns allt oftare som en viktig aspekt för att näringslivet och akademierna ska kunna attrahera rätt kompetens. I detta perspektiv framhålls även särskilt tillgång till hyresrätter som viktigt för att arbetsmarknaden ska fungera bra. Det finns också en påtalad brist på studentbostäder, vilket riskerar att medföra att studenter väljer bort Stockholmsregionen trots högklassiga utbildningar och forskningsmiljöer.

Globaliseringens påverkan på samhälle och individ

Globaliseringen är alltså en megatrend. Ökad rörlighet (kapital, arbetskraft, råvaru- och varuflöden och tjänster), ökade osäkerheter vad gäller ekonomiska aktiviteter och därmed stigande säkerhetsbehov för företag och individer, ett ökat nätverkande som skapar decentraliserade strukturer samt en omfattande digitalisering av alla mänskliga aktiviteter och tillverknings-/tjänstprocesser är alla konsekvenser av globaliseringen. Trenderna har avgörande betydelse för hur Stockholm kommer att se ut framöver eftersom de nya behoven påverkar den fysiska strukturen avseende t.ex. kontor, verksamhetsområden, handel och transportflöden.

Globaliseringen innebär också påtaglig påverkan på individer. Dels i form av digitaliseringen, men också i form av förändrade konsumtions- och resmönster, en fortsatt ökande kommersialisering av det offentliga rummet och det privata livet. Förändringarna kommer att ge avtryck på hur staden organiseras, hur offentliga platser gestaltas och hur det sociala livet i staden kan se ut i framtiden.

Att hantera klimatförändringarnas olika konsekvenser är en stor utmaning för Stockholm, inte minst på grund av det vattennära läget.

Miljö- och klimatfrågorna får allt större betydelse

Klimatutmaningen betecknas i Promenadstaden som en av de största av vår tid. Kunskapen om att klimatförändringarna orsakas av människan har ökat markant de senaste åren och sannolikheten av betydande klimatförändringar är mycket stor.

Sedan Promenadstadens antagande har en stor mängd rapporter, styrdokument och riktlinjer tillkommit inom detta område, såväl på internationell som på nationell, regional och lokal nivå. Särskilt viktig är den senaste IPCC rapporten (Climate Change 2013: The Physical Science Basis) som slår fast att klimatförändringarna beror på människans påverkan och att uppvärmningen

med stor sannolikhet fortsätter till en nivå av mer än två grader vid seklets slut. Utmaningen att hantera klimatförändringarnas olika konsekvenser är en strategiskt viktig fråga för Stockholm, inte minst på grund av sitt vattennära läge.

De två andra miljöaspekter som nämns inom avsnittet, buller och luftkvalitet, är utmaningar för staden i planeringen av en tätare stad. Flera miljöaspekter saknas emellertid. Här bör därför även andra aspekter tas upp: vatten (främst dagvattenhantering), biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samt en förbättrad resurshushållning inklusive avfallshantering.

Stora sociala skillnader i storstadsregioner

Stora sociala skillnader är alltså en stor utmaning. Enligt den diskussion och de nya studier som nu finns tillgängliga gällande social hållbarhet bör detta perspektiv kunna tydliggöras och utvecklas i översiktsplanen. Utvecklingsarbeten i Botkyrka, Malmö och Göteborg är goda exempel. Framtidsutredningens avsnitt om hållbar upprustning och blandade boendemiljöer för stärkt sammanhållning är också en viktig utgångspunkt. Särskilda aspekter som kan lyftas fram bättre är hälsa, utbildning, delaktighet och ungas tillgänglighet till arbetsmarknaden. Även nyanlända immigranternas särskilda integrationsproblem skulle kunna tas upp. Se även diskussion under fokusområde 2.4 En socialt sammanhållen och levande stad.

Stora sociala skillnader inom Stockholms stad är en utmaning som behöver beläggas tydligare.

Perspektiv att utveckla i fortsatt översiktsplanering

Minskad klimatpåverkan genom samordnad trafik- och bebyggelseplanering

Stadens och regionens starka befolkningsökning ställer krav på ett kraftfullt agerande från staden och en mängd andra aktörer beträffande investeringar i kollektivtrafik och infrastruktur. Framtidsutredningen framhåller att hantering av tillväxten kräver investeringar för en ökad kollektivtrafikandel och förbättrad infrastruktur för cyklar och gångtrafikanter. Att bygga ikapp och öka kapaciteten i transportsystemet kommer att kräva stora satsningar de närmaste decennierna. 2013 års Stockholmsförhandling är ett gott tecken, men måste åtföljas av fler satsningar.

Att ny bebyggelse samplaneras med kollektivtrafiksatsningar är en förutsättning för Promenadstaden och för att staden ska klara målet att vara fossilbränslefritt 2050. Även genomförandet av Framkomlighetsstrategin med sin omvända trafikhierarki är en stor utmaning för staden. T.ex. är det viktigt att staden jobbar mer med utredningar för trafikstrukturer, för att se hur förtätning påverkar framkomligheten i ett större perspektiv.

Sammantaget innebär dessa förutsättningar att kopplingen mellan infrastruktur- och bebyggelseplanering behöver lyftas fram som en egen utmaning. Samtidigt kan konstateras att öppnandet av Citybanan, med förbättrad turtäthet och framkomlighet för pendeltåg, är en resurs. Ännu har satsningen inte blivit den drivkraft för stadsutveckling i närheten av de mest centrala stationslägena som kan förväntas.

Ett bra samspel mellan infrastruktur- och bebyggelseplanering är en förutsättning för en hållbar stadsutveckling.

Hållbar utveckling

Hållbarhet är en grundläggande och tvärgående fråga för stadsplaneringen. Hållbarhetsaspekterna finns integrerade i översiktsplanens alla delar. Men frågornas vikt och tydlighet kan ytterligare ökas, vilket är en tydlig slutsats utifrån omvärldsbevakningen och remissinstansernas synpunkter. Stadsbyggnadskontorets slutsats är att hållbar stadsutveckling därför behöver lyftas fram som en egen utmaning i översiktsplanen. Detta kan bidra till att hållbarhetsperspektiven blir än mer framträdande i stadens planering.

I kapitel 1.3 av översiktsplanen nämns Vision 2030 och vikten av en långsiktig hållbar utveckling. Vision 2030 ska revideras och en avgörande del av revideringen handlar om att integrera och lyfta fram viktiga hållbarhetsaspekter för Stockholms utveckling. Denna process avslutas under hösten 2014. Hur frågan hanteras i stadens förslag till reviderad vision blir viktigt att ta hänsyn till i en kommande uppdatering av översiktsplanen. Bland annat kan de omfattande slutsatser som Delegationen för Hållbar Stadsutveckling kommit fram till användas och utvecklas för Stockholms del. Även erfarenheter från pågående planering för Norra Djurgårdsstaden, Årstafältet m.fl. bör införas i en uppdatering av översiktsplanen. Särskilt viktigt är att hanteringen av sociala hållbarhetsfrågor utvecklas, det gäller till exempel kulturaspekter, folkhälsa, delaktighet, barnperspektiv, tillgång till offentlig och kommersiell service och utveckling av gemensamma mötesplatser.

Hållbar stadsutveckling behöver lyftas fram bättre i översiktsplanen så att hållbarhetsperspektiven blir tydligare i stadens planering.

FOKUSOMRÅDEN

Detta avsnitt relaterar till kapitel 2 i översiktsplanen om allmänna intressen och fokusområden. Nedan redovisas omvärldsförändringars påverkan på stadsutvecklingsstrategierna och planeringsinriktningarna för respektive fokusområde.

2.2 Stockholm som staden på vattnet

Fokusområdet behöver förtydligas och uppdateras. Detta gäller särskilt de avsnitt som relaterar till stadens arbete för klimatanpassning och dagvattenhantering. Inom området finns ett stort behov av att utveckla kommunövergripande planeringsunderlag som underlättar för efterkommande planering. Inom en snar framtid måste staden säkra en större möjlig reservvattentäkt. Planeringsinriktningen som berör omhändertagande av stadens blåa värden ur ett rekreativt perspektiv bör utvecklas. Det finns också ett behov av att förtydliga intresseavvägningen mellan en ”tät och sammankopplad stad”, ”ge plats för stadens vatten” och ”säkerställ kraven på god vattenkvalitet”. Hantering av stadens kajer bör ses i ett större perspektiv som även inbegriper andra funktioner, såsom gods. Med anledning av att Stockholms hamnar via beslut i EU fått status av så kallad CORE-hamn med strategisk betydelse för europeiska transportflöden och infrastrukturplanering bör planeringsinriktningen gällande stadens hamnfunktioner kompletteras.

Fokusområdet om vatten behöver förtydligas och uppdateras, särskilt avseende stadens arbete för klimatanpassning och dagvattenhantering.

2.3 Ett starkt näringsliv och utbildningssystem

Stadsutvecklingsstrategierna påverkas av frågor gällande näringslivets behov av attraktiva boendemiljöer, goda transporter, utbildningsmöjligheter, tillgång till kvalificerad arbetskraft, trygga miljöer samt utveckling och förändring i företagsmiljöer. För att skapa goda förutsättningar för kunskaps- och tjänsteintensiva verksamheter, möta den nya ekonomiska geografien och stå sig i den globala konkurrensen med andra städer måste staden understödja alla dessa aspekter.

Projektet Företagsområden i världsklass inbegriper en ny vision för Stockholms företagsområden som blir ett viktigt underlag till en uppdaterad översiktsplan. Strategi för arbetsplatser i söderort är ett viktigt nytt underlag.

Inom ramen för projektet *Företagsområden i världsklass* uppdateras dokumentet ”Riktlinjer för företagsområden”. Efter en nulägesanalys av stadens företagsområden kommer en stadsövergripande vision för företagsområdena att tas fram. Visionen kommer att bli ett viktigt planeringsunderlag för en uppdaterad översiktsplan. Viktiga aspekter att bevaka i översiktsplaneringen är bland annat framtiden för befintliga spårkopplingar till företagsområden och näringslivets transportförsörjning.

Det behövs en övergripande strategi för att hantera obalansen i lokaliseringen av arbetsplatser inom staden. I nuläget ligger en majoritet av arbetsplatserna norr om Saltsjö-Mälarsnittet samtidigt som Söderort består av många bostäder. Detta resulterar i trafikproblem där kapaciteten i transportsystemet inte utnyttjas effektivt, vilket hämmar hela regionen. Utan ett kraftfullt agerande kan effekten förstärkas, med risk för stora negativa konsekvenser framöver. I syfte att göra det mer attraktivt att starta och etablera företag i Söderort har Stockholm Business Region Development tagit fram en strategi för arbetsplatser i Söderort. Av vikt är bland annat hur Söderort samspelar med grannkommunerna till Stockholm på Södertörn. En analys som Stockholm Business Region har låtit göra visar att det med dagens fördelning av verk-

samheter är svårt att nå upp till målet i Vision Söderort 2030 om att höja arbetsplatskvoten till ca 90% 2030. Analysen betonar vikten av att skapa sammanhållna och attraktiva kluster för kontor i innerstadsnära lägen som en förutsättning för att nå målet.

Stadens pågående planering för Albano är positiv för utvecklingen av innovativa miljöer för högre utbildning och forskning. Byggandet av studentbostäder är en prioriterad fråga för staden för att inte riskera att studenter väljer bort Stockholmsregionen trots högklassiga utbildningar och forskningsmiljöer.

Det finns ett behov av bättre kunskap om handelns förutsättningar och möjligheter. Frågan är nära knuten till planeringsinriktningen inom fokusområde 2.4 gällande förutsättningar för ett tillgängligt serviceutbud i hela staden.

2.4 En socialt sammanhållen och levande stad

Planeringsinriktningar och strategier som rör social hållbarhet behöver utvecklas och förtydligas.

Uppföljningen av översiktsplanen har visat att planeringsinriktningar och strategier med bäring på social hållbarhet bör tydliggöras och framställas mer samlat. Det gäller t.ex. aspekterna folkhälsa, delaktighet, tillgång till offentlig och kommersiell service och utveckling av gemensamma mötesplatser. Nya strategier i Den Gröna Promenadstaden utgör tillsammans med nya nationella mål och styrdokument och kommunala utvecklingsarbeten i Botkyrka, Malmö och Göteborg ett bra kunskapsunderlag.

Stadsbyggnadskontorets arbete för utvecklade former för medborgardialog i stadsutvecklingen har visat på vikten av tidig dialog i samband med programarbeten, liksom delaktighetens betydelse för social sammanhållning. I ett tidigt skede, innan markanvisningar är gjorda, finns större möjlighet för de som bor och verkar i området att påverka planeringen. Staden har bättre förutsättningar att informera om hur projektet hänger ihop med att Stockholm växer och den översiktliga planeringen. Det är viktigt för att skapa förtroende för stadsbyggnadsprocessen och förståelse för den växande staden. Stockholmarnas lokalkunskap och idéer ger ett bättre beslutsunderlag och förutsättningar för en långsiktigt tryggad bostadsförsörjning. Med grund i dessa slutsatser och stadens samlade erfarenheter inom området bör planeringsinriktningen gällande det sociala perspektivet i planeringen utvecklas. Även vägledningar gällande sociala konsekvensanalyser bör utvecklas.

För att tillgodose barn och ungas behov bör barnperspektivet utvecklas, till exempel utrymme för och gestaltning av förskole- och skolgårdar och användning av barnkonsekvensanalyser. Stadens styrdokument *Kultur i ögonhöjd* har skärpt kraven inom detta område och ett förvaltningsövergripande arbete med dessa frågor pågår.

Förutsättningar för ett tillgängligt serviceutbud i hela staden beror av mer kunskap om förutsättningar för handel, men också de behov som identifieras i en tidig dialog med såväl medborgare som andra aktörer.

2.5 Idrott, rekreation och attraktiva grönområden

Det tematiska tillägget *Den gröna promenadstaden* kompletterar översiktsplanens fyra stadsbyggnadsstrategier och kompletterar planeringsinriktningarna i fokusområdet ”Idrott, rekreation och attraktiva grönområden”. Planeringsinriktningarna kan behöva vidareutvecklas med hänsyn till nya ställningstaganden i det idrottspolitiska programmet.

Att tillgodose barns och ungas behov är en viktig uppgift i den växande staden. (Östberga)

2.6 Ett modernt transportsystem och hållbart resande

En ökad befolkning i Stockholms stad kommer att innebära ett ökat resande. Nästan oavsett hur det tillkommande resandet kommer att fördela sig gör befolkningsökningen att det riskerar uppstå ökad trängsel i gatunätet och kapacitetsproblem i kollektivtrafiken. En viktig fråga att hantera för att skapa en social sammanhållning är tillgång till bra resval, så att fler har möjlighet att ta sig till hela stadens utbud av arbetsplatser och aktiviteter. Staden har i och med *Framkomlighetsstrategin* tagit beslut om att öka framkomligheten för kapacitetsstarka färdmedel, dvs. kollektivtrafik, godsfordon med hög beläggning, cykel och gång.

Stadsutvecklingsstrategi 1 påverkas av att den centrala stadens utvidgning innebär trafikallstrande effekter som inte är rimliga. Betydelsen av yt- och kapacitetsintensiva trafikslag som gång, cykel och kollektivtrafik är därför väsentlig. Målkonflikten behöver lyftas och vägledningar baserade på Framkomlighetsstrategin formuleras.

Godstransporter har idag ingen naturlig hemvist i ÖP. Godstrafik och citylogistik bör därför lyftas i detta fokusområde eftersom effektiva godsleveranser och en fungerande citylogistik är nödvändigt för ett attraktivt Stockholm.

Med den nya framkomlighetsstrategin har staden fattat beslut om att öka framkomligheten för kapacitetsstarka färdmedel, dvs. kollektivtrafik, cykel, gång och nödvändiga gods-transporter.

Godstransporter bör behandlas som ett separat färdmedel från övrig fordons- trafik. Behovet av godstrafik på järnväg kommer i framtiden att öka. Godstrafiken i Stockholm är även beroende av goda omlastningsmöjligheter mellan olika transportslag och flexibla lösningar för lagerhållning. Med inriktning på ovan kommer under hösten 2013 en godsplan att tas fram inom ramen för trafikkontorets fördjupade arbete med framkomlighetsstrategin. Fokus är näringslivets transporter på kort- och lång sikt. Ny kunskap om företagsområden tas fram inom ramen för projektet *Företagsområden i världsklass*.

Kollektivtrafik på vatten anses utgöra en outvecklad potential som en del av kollektivtrafikutbudet för dagliga resor, varför det bör övervägas att flytta avsnittet om pendelbåttrafik till detta fokusområde. I samband med en uppdatering av översiktsplanen bör planeringsunderlag angående omstigningsplatser för båtpendling ses över.

I det huvudscenario som lyfts fram i *Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050* förutsätts att staden förmår öka kollektivtrafikens kapacitet till nästintill det dubbla jämfört med idag för att klara målet inom området transporter. Att verka för detta ställer mycket stora krav på staden att utveckla nya former för samordnad trafik- och bebyggelseplanering. I 2013 års Stockholmsförhandling utgjorde detta perspektiv en utgångspunkt. Förhandlingen resulterade i totalt 9 nya tunnelbanestationer i regionen, kopplat till byggande av totalt 78 000 bostäder, varav 46 000 i Stockholms stad fram till 2030. Det råder konsensus kring att regionen behöver fler satsningar av det här slaget för att kunna möta den snabba befolkningsökningen. Utfallet av 2013 års Stockholmsförhandling kommer att påverka den översiktliga planeringen och genomförandet av Stockholmsförhandlingen från 2007. Nya ställningstaganden kommer troligen att behöva göras vid en uppdatering av översiktsplanen.

En viktig fråga för staden de kommande åren är det stora ombyggnadsbehovet när det gäller vägar och annan infrastruktur. År 2030 kommer i stort sett stadens alla anläggningar vara äldre än 50 år, vilket medför ett stort reinvesteringssbehov.

2.7 Bostadsförsörjning i en växande stad

Befolkningsutvecklingen har sedan 2006 varit betydligt högre än vad som förutsattes i Promenadstaden. Prognoserna i såväl staden som länet har sedan dess skrivits upp och krav finns från staten att öka ambitionen i bostadsbyggandet. Staden antog i budget för 2012 ett nytt mål om 100 000 nya bostäder i Stockholms stad till år 2030. Detta mål hanterades inom ramen för uppdraget Bostadspotential i Stockholm. Uppdraget resulterade i planeringsunderlaget Bostadspotential i Stockholm, som redovisar potentialen för bostadsbyggande inom ramen för Promenadstadens olika strategier och stadsdelsområden. Bostadspotential i Stockholm kan användas som underlag för prioriteringar av stadens utbyggnad - var och när. Bostadspotential i Stockholm kan vidare vara ett underlag för ställningstaganden i samband med en uppdaterad Vision och Promenadstad. I stadens budget för 2014-2016 höjdes bostadsmålet till 140 000 bostäder till år 2030. Avsnittet behöver uppdateras för att återspegla både den snabba befolkningsökningen och stadens ökade mål.

2013 års Stockholmsförhandling påverkar den översiktliga planeringen på flera sätt.

Befolkningsprognoserna i såväl staden som länet har skrivits upp sedan översiktsplanen togs fram.

Stadens bostadsmål i budget 2014-2016 är 140 000 bostäder till 2030.

2.8 Nya energilösningar och tekniska försörjningssystem

Inom området har staden sedan antagandet av översiktsplanen låtit ta fram ett antal viktiga styrdokument: *Miljöprogram 2012-2015*, *Energiplan*, *Åtgärdsplan för klimat- och energi* och *Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050*. Därtill kan nämnas *Handlingsplan för insamling av matavfall för biologisk behandling* samt utredning om eventuell lokalisering av en ny energianläggning i Lövsta. Dokumenten går i linje med översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier. Som en följd av att staden växer kommer behovet av att de tekniska försörjningssystemen fungerar också att växa. Planering för detta måste ske långsiktigt. En viktig fråga är den framtida oljehantering i Stockholmsregionen där Stockholms Hamnar kommer att fortsätta och intensifiera arbetet med att utveckla oljeverksamheten på Ludden.

Konkurrens om marken för områden och anläggningar för Stockholms tekniska försörjning behöver förtydligas, liksom vikten av stadens hamnar för olika ändamål. Även kommunaltekniska ytor såsom snöupplag och återvinningscentraler är viktiga att säkra. Stadens ökade ambitioner rörande matavfallsinsamling och produktion av biogas ställer krav på utvecklade anläggningar, liksom kommande investering i Henriksdals reningsverk. För att användningen av solenergi ska öka behövs en vidareutveckling av stadens egna planeringsverktyg. Utvecklingen av ett mer integrerat fjärrvärmenät för kunder och producenter i samverkan, s.k. öppen fjärrvärme, bör drivas vidare. Även arbetet med så kallade "smart grids" bör övervägas som tillägg inom fokusområdet. Beträffande främjande av goda bostäder och lokaler i miljöanpassade och energieffektiva hus ställer staden i och med det nya miljöprogrammet högre krav, t.ex. gällande energiprestanda. För stadens arbete inom detta område är det viktigt att lära sig av Norra Djurgårdsstadens och Järvalyftets olika pågående energirelaterade initiativ.

Inom området avfallshantering finns många motstående intressen, som t.ex. tillgänglighet för funktionshindrade, arbetsmiljö, säkerhetsfrågor, rationell insamling samt många och långa transporter. Riktlinjer för hämtning av avfall i bebyggda miljöer behöver utvecklas inom staden och integreras tidigare i planeringen.

Planeringen för en långsiktigt hållbar vatten- och avloppsförsörjning bör utvecklas i stadens strategiska planering. Promenadstaden - med fördjupning i Gröna promenadstaden - pekar särskilt på vikten av att beakta förändrade klimatförhållanden och hantera dagvatten på ett hållbart sätt. De nya tekniska lösningar för omhändertagande av såväl spillvatten som dagvatten som utvecklas inom Norra Djurgårdsstadens och bör vara vägledande för andra stadsbyggnadsprojekt.

Ett viktigt perspektiv att föra in är hur stadens digitala infrastruktur kan utvecklas.

Flera viktiga styrdokument som berör energilösningar och tekniska försörjningssystem har tillkommit sedan översiktsplanens antagande:

- Miljöprogram 2012-2015
- Energiplan
- Åtgärdsplan för klimat- och energi
- Färdplan för ett fossilbränslefritt Stockholm 2050
- Handlingsplan för insamling av matavfall för biologisk behandling

Konkurrens om marken för områden och anläggningar för Stockholms tekniska försörjning behöver förtydligas liksom vikten av stadens hamnar.

Kulturens betydelse i byggandet av en hållbar stad bör framgå tydligare och kulturmiljöfrågor bör lyftas fram på ett bättre sätt.

Utvecklingen inom områdena miljö, hälsa och säkerhet går mycket fort. Nya styrdokument och kunskapsunderlag får stor påverkan på planeringsinriktningarna.

En klimatanpassningsstrategi behöver tas fram på stadsövergripande nivå.

2.9 En stad rik på upplevelser och kulturhistoriska värden

Ett flertal nya styrdokument med påverkan på planeringsinriktningarna har tagits fram eller är under framtagande. T.ex. har en stadsövergripande kulturvission antagits, för att markera kulturens betydelse i stadens utveckling. Genomlysningen av fokusområdet visar att kulturens betydelse i byggandet av en hållbar stad bör framgå tydligare och relateras till fler frågor, såsom utbildning, innovation och social hållbarhet. Med tanke på den expansiva utvecklingsfasen staden är inne i är stadsbyggnadskontoret uppfattning att kulturmiljöfrågor behöver lyftas fram på ett bättre sätt. Vidare arbete i samband med uppdatering av översiktsplanen får visa hur kulturlivs- och kulturmiljöfrågorna kan belysas bättre. Arbetet med *Arkitektur Stockholm* och med riksintressen för kulturmiljö leder också till ett förnyat och förbättrat förhållningssätt vad gäller stadens kulturarv och upplevelser.

2.10 Miljö, hälsa och säkerhet i en tät storstad

Utvecklingen inom områdena miljö, hälsa och säkerhet går mycket fort. Frågorna har stor dignitet i planeringen och bidrar till att göra stadsbyggandet mer komplext. Såväl inom buller och hantering av olycksrisker, som luftkvalitet och klimatanpassning har en stor mängd nya styrdokument och kunskapsunderlag tagits fram. Detta får stor påverkan på planeringsinriktningarnas utformning i en uppdaterad översiktsplan.

Gällande buller ger den nuvarande planeringsinriktningen inte tillräcklig vägledning och behöver kompletteras med de juridiska förutsättningar för att hantera buller enligt PBL som är under statlig utveckling. Luftkvalitetens påverkan på hälsoperspektivet bör beaktas i större utsträckning.

Risk- och säkerhetsperspektiven i planeringen behöver kompletteras med stadens målbild, värderingskriterier och strategier för hur miljöpåverkan från infrastruktur och verksamheter ska hanteras. Översiktsplanen behöver tydligare ställningstaganden gällande stadens intentioner för stadsutveckling i potentiellt riskexponerade lägen, samt hantering av dessa risker.

Översiktsplanen ska ge en samlad bild av avsedd mark- och vattenanvändning och bebyggelseutveckling, där behovet av klimatanpassning tillgodosätts. Vikten av dagvattenhantering i stadsbyggandet bör ytterligare poängteras, då en hållbar och klimatanpassad dagvattenhantering ger positiva effekter. Det är viktigt att mark- och vattenområden vid nybyggnation utformas för att klara kommande klimatförändringar. Stadsbyggnadskontoret bedömer att arbetet med att anpassa staden till ett förändrat klimat behöver utvecklas. En klimatanpassningsstrategi eller motsvarande bör tas fram på stadsövergripande nivå, baserad på analyser av klimatrelaterade risker. Kopplat till detta behövs en kriteriemodell för att prioritera mellan olika klimatanpassningsåtgärder. I fortsatt översiktsplanering behöver staden ta ställning till hur olika aspekter på ett förändrat klimat kan ges ett större utrymme. Detta bör ske i samverkan med stadens övergripande säkerhetsorganisation i samband med arbetet för kommunens risk- och sårbarhetsanalyser. Översiktsplanens planeringshorisont gällande klimatfrågorna bör ses över för att bättre ta tillvara de riktigt långa perspektiven.

En utvecklad områdesplanering är central för möjligheterna att hantera de miljöfrågor som beskrivs i fokusområdet.

STADSUTVECKLINGSTRATEGIER

Detta avsnitt relaterar till kapitel 3 i översiktsplanen om stadsutvecklingsstrategier för en hållbar tillväxt. Nedan redovisas en bedömning av stadsutvecklingsstrategiernas aktualitet och utmaningar kring strategiernas genomförande. På karta sid 29 redovisas antal lägenheter och projekt beslutade i start-pm för detaljplaner och program efter översiktsplanens antagande.

Strategi 1: Fortsätt att stärka centrala Stockholm

Dagens stadsutveckling går i huvudsak i linje med översiktsplanens inriktning att stärka centrala Stockholm. Här finns ett högt förtätningstryck, en stark vilja hos stadens politiker och en god förankring på stadens förvaltningar och bolag. Den centrala staden omfattar mer än hälften av antalet planerade lägenheter i Stockholm sedan översiktsplanen antogs, och står också för en stor del av det totala antalet planärenden (se karta s. 29).

Noder och stadsutvecklingsområden

I innerstaden pågår arbete med att utveckla de utpekade noderna Slussen, Fridhemsplan, Odenplan och Albano. Ett program för City tas fram och i övriga utpekade stadsutvecklingsområden planeras och byggs nya stadsdelar med Promenadstaden som tydlig utgångspunkt. De miljöer som växer fram har generellt en hög täthet, ett sammankopplat gatunät och en relativt stor blandning av verksamheter, bostäder och service.

Förtätning i den centrala stadens utvidgning

Ett stort antal planprojekt pågår i det som i översiktsplanen definieras som ”den centrala stadens utvidgning”, utanför utpekade stadsutvecklingsområden. I huvudsak är det små luckor som fylls igen med nya bostadshus i närförorter som Årsta och Hammarbyhöjden. Tillkommande bebyggelse inordnas i den befintliga strukturen och det har visat sig svårt att åstadkomma innerstadens täthet och struktur. Några större programarbeten har också genomförts, i t.ex. stadsdelarna Aspudden-Midsommarkransen. Dessa program bygger på en djupare analys och helhetssyn, men föreslår generellt inga mer genomgripande förändringar av strukturen.

Tydligare definition av centrala stadens utvidgning

Begreppet ”den centrala stadens utvidgning” har visat sig ge utrymme för olika tolkningar och förväntningar. Det framgår inte i översiktsplanen på vilket sätt de äldre miljöerna ska omvandlas och hur detta ska genomföras. Det uppfattas också oklart vad som definierar gränsen för den centrala stadens utvidgning. Det stora förtätningstrycket berör idag ett större geografiskt område, och det är svårt att se någon egentlig skillnad i stadens bedömning av projektförslag utanför och innanför gränsen.

Behov av nya arbetssätt vid förtätning

Den centrala stadens utvidgning omfattar en rad smalhusområden och grannskapsstadsdelar från 30-, 40- och 50-talet, samt några villastadsdelar. Genom sin struktur, topografi och ägoförhållanden är dessa stadsdelar svåra att förtäta på mer genomgripande sätt med vedertagna metoder. De är gröna och glesa relativt innerstaden, men grönskan finns på förgårdar och öppna bostadsgår-

Sammanfattning av strategi 1

Planeringen för att utveckla de centrala delarna av Stockholm fortsätter med en rad stadsutvecklingsområden i närheten av innerstaden. En tät och mångsidig stad i dessa delar av regionen främjar Stockholms konkurrenskraft, ger förutsättningar för ett hållbart resande och knyter samman områden som tidigare varit avskilda från varandra. En förtätning av närförorter är en del i att utvidga den centrala staden.

Mer än hälften av antalet planerade lägenheter ligger inom den centrala staden.

En stor del av den centrala stadens utvidgning omfattar stadsdelar med mycket privatägd mark, där staden har svårt att verka för en mer kraftfull förtätning.

Bild BSK arkitekter

Strategi 1. Arbetet med utpekade noder och stadsutvecklingsområden i centrala Stockholm fortsätter i linje med översiktsplanen. (Norra Djurgårdsstaden)

dar på privatägd mark. Gluggar, i den mån de funnits, har till stor del redan bebyggts genom tidigare kompletteringar. Att öka tätheten i dessa områden kräver nya arbetssätt, där detaljplaner som medger ökad byggrätt eller strategiska markinköp kan vara vägar för staden att verka för omvandling.

Stora finansieringsbehov

Inom och utanför de utvecklingsområden som pekas ut i översiktsplanen, rymmer den centrala stadens utvidgning en stor potential i form av t.ex. överdäckningar, ombyggnad av trafikleder till stadsgator och omvandling av dåligt utnyttjad mark. Tillsammans kan dessa platser ge ett betydande tillskott på bostäder, verksamheter och service och bidra till en tätare och mer sammanhängande stad. Detta är dock projekt som generellt kräver stora investeringar.

Stora trafikutmaningar

Den växande stockholmsregionen innebär stora trafikutmaningar för den centrala staden. I den centrala stadens utvidgning har konsekvenserna av befolkningsökning och förtätning blivit större än beräknat. Här råder i stora delar redan idag en innerstadssituation när det gäller framkomligheten. För att klara trafiksituationen på sikt kommer det att vara nödvändigt att främja de trafikslag som är yt- och transporteffektiva, som kollektivtrafik, gång och cykel samt nödvändiga godstransporter. Snabbare och tätare busstrafik och bättre kapacitet i tunnelbanan kommer att krävas. För att trafiksystemet ska fungera effektivt, och framkomligheten bibehållas, måste den andel av förflyttningarna som görs med bil minska. Det är viktigt att det som planeras är en promenadstad, t.ex. att Söderstaden med det framtida handelsområdet blir en promenad- och cykelvänlig stadsdel med god tillgång kollektivtrafik, så att det blir naturligt att välja bort bil.

Långsiktig planering för offentlig service

En stor utmaning i den växande centrala staden är att bygga ut den kommunala servicen i den utsträckning som behövs. Nya skolor och förskolor, fler idrottsytor och bättre parker kommer att krävas och staden behöver ha en långsiktig planering för detta. I stadsdelar där staden idag har begränsat markinnehav blir denna fråga särskilt angelägen att bevaka.

Fortsatt arbete

I det fortsatta arbetet behöver inriktningen för den centrala stadens utvidgning utvecklas och förtydligas och genomförandefrågorna diskuteras. Behovet av förbättrad framkomlighet och god kollektivtrafik är viktigt att lyfta fram, liksom vikten av planering för offentlig service.

Strategi 2: Satsa på attraktiva tyngdpunkter

Översiktsplanens utpekade tyngdpunkter inrymmer sammanlagt ungefär en fjärdedel av antalet planerade lägenheter i Stockholm sedan översiktsplanen antogs (se karta s. 29). Huvuddelen av dessa ligger inom ramen för de stora programarbeten som påbörjats för Farsta, Brommaplan och Älvsjö.

Kista är redan idag en stark tyngdpunkt, med en blandning av arbetsplatser, bostäder och högre utbildning. I Kista finns ett väl etablerat samarbete mellan stadens förvaltningar och näringslivet, Kista Science city. Stadsdelen kompletteras nu med bostäder och mer kultur, såsom ombyggnad av centrum med nytt bibliotek.

I Spånga är förtätningstrycket relativt stort, men den tillgängliga marken begränsad. I samband med planeringen av Mäljarbanan finns det behov av att utveckla stationsområdet och centrum, men finansieringen av detta är svårslöst, då få byggrätter kan tillkomma i området. Planering pågår för närliggande Förbifarten och Stockholmsporten, vilka på sikt kan förväntas påverka dragningskraften på näringslivet.

Vällingby är redan idag en tyngdpunkt i västerort. I stadsdelen uppförs nya bostäder i tyngdpunktens utkant, i Vattenfalls gamla huvudkontor. Inom riksintresseområdet Vällingby-Råcksta bedöms möjligheterna till bebyggelsekompletteringar vara begränsade. I intilliggande Vinsta företagsområde är förändringstrycket högt och möjligheterna till mer genomgripande förändringar större.

I Brommaplan pågår stadsutvecklingen i linje med översiktsplanens intentioner. Intresset från marknaden är stort och vid Brommaplan planeras det för en ny busscentral, nytt centrum samt ett betydande bostadstillskott. I ett större program utreds möjligheterna att utveckla Riksby och skapa en ny tät stadsdel mot Bromma flygfält.

Farsta har sedan översiktsplanens antagande pekats ut i stadens budget som en prioriterad tyngdpunkt. I Farsta bedriver staden ett aktivt tyngdpunktsarbete i nära samverkan med näringsliv, föreningar och medborgare. Ett program tas fram med idéer om bl. a. bostäder längs centrala infartsgator och en ny stadspark. Det begränsade marknadsintresset gör det svårt att hitta ekonomi för mer radikala, önskvärda strukturförändringar, som exempelvis överdäckning av tunnelbanan eller byggnad i svår terräng.

En utmaning i centrala Stockholm är att bygga ut den kommunala servicen med parker, skolor, förskolor och idrottsytor i den utsträckning som behövs.

Sammanfattning av strategi 2

Nio tyngdpunkter är utpekade i översiktsplanen. Med tyngdpunkt menas områden i ytterstaden som har goda möjligheter att utvecklas till mångsidiga och täta stadsmiljöer med stor blandning av bostäder, parker, verksamheter och service. Alla nio tyngdpunkter har olika utgångslägen och ska därför utvecklas utifrån sina egna förutsättningar. Gemensamt är att de är viktiga knutpunkter i kollektivtrafiken och har god tillgång till service.

Strategi 2. I de utpekade tyngdpunkterna Farsta, Brommaplan och Älvsjö pågår större programarbeten. (Farsta)

Älvsjö får mycket förbättrad kollektivtrafik med den ökade turtäthet som följer av Citybanans utbyggnad. Redan idag finns ett visst intresse från marknaden. Älvsjö har fått ett nytt resecentrum, torg och nya bostäder. Ny bebyggelse planeras i tidigare verksamhetsområde och ett omfattande program för en ny stadsdel vid mässområdet har påbörjats.

I **Högdalen, Fruängen** och **Skärholmen** är intresset från byggbolagen i dagsläget begränsat. Samtidigt finns det i dessa områden ett behov av att förnya centrum och komplettera med nya bostäder för att få fart på den lokala utvecklingen, vilket lyfts fram av bl.a. Skärholmens stadsdelsförvaltning.

Prioritering mellan tyngdpunkter

Olika tyngdpunkter kräver olika arbetssätt och strategier för att utvecklingen ska gå i önskad riktning. I översiktsplanen poängteras att det inte är möjligt eller ens önskvärt att satsa på alla tyngdpunkter samtidigt. Idag finns ingen prioriteringsordning mellan olika tyngdpunkter. Utan uttalad inriktning för hur tyngdpunkterna ska hanteras i väntan på att utvecklingen kommit igång finns en risk att det som planeras nu blir ett hinder för framtida utveckling.

Behov av långsiktiga insatser för ökad attraktivitet

Att få till stånd en förändring i tyngdpunkter med lågt marknadstryck kommer att kräva ett långsiktigt arbete och medvetna satsningar. Staden kan behöva gå före och driva på utvecklingen för att öka attraktiviteten. Bra skolor, trygga offentliga miljöer, god service, levande centrum, rikt kulturutbud, bra parker och god kollektivtrafik bidrar till att skapa populära stadsdelar – där det är lockande för marknaden att bygga nya bostäder av hög kvalitet. Långsiktiga investeringar i offentliga miljöer i ett tidigt skede kan vara ett sätt för staden att visa vägen i stadsutvecklingen. Här kan de kommunala bostadsbolagen vara en viktig kraft, som förvaltare med stort bostadsbestånd i flera av de utpekade tyngdpunkterna.

Tyngdpunkterna har skiftande förutsättningar med olika struktur, utvecklingspotential och attraktionskraft.

Vikten av samverkan kring tyngdpunkter

Stadsbyggandet är bara en begränsad del i tyngdpunktsarbetet. En hög grad av samverkan mellan stadens förvaltningar, näringsliv och lokala aktörer behövs för att strategin ska vara genomförbar. Idag är tyngdpunkterna kända inom staden, men detta avspeglas inte alltid i de prioriteringar som görs inom olika områden, såsom kultur, idrott, utbildning och trafik. Det är angeläget att översiktsplanens tyngdpunktsstrategi förankras bättre för att stadens förvaltningar ska kunna gå i takt i utvecklingsarbetet. Nya former för samarbete behöver prövas, där erfarenheter kan dras från genomförandet av stadsutvecklingsområden och Kista science city. Även samverkan i de regionala stadskärnorna Kungens Kurva-Skärholmen och Kista-Sollentuna-Häggvik är viktigt att driva vidare.

Satsningen på tyngdpunkter kräver samverkan mellan stadens förvaltningar, näringsliv och lokala aktörer.

Staden kan behöva gå före med långsiktiga investeringar i offentliga miljöer, bättre skolor och kultur för att få igång utvecklingen i tyngdpunkter där marknadsintresset idag är svagt.

En utmaning att skapa mångsidiga stadsmiljöer

En utmaning i tyngdpunktsarbetet är att skapa arbetsplatser och kultur för att åstadkomma de mångsidiga stadsmiljöer som beskrivs i översiktsplanen. Såväl översiktsplanen som Söderortsvisionen pekar på behovet av arbetsplatser för att stärka tyngdpunkterna. Några av tyngdpunkterna angränsar till expansiva stadsdelar i grannkommunerna, vilket kan påverka möjligheterna att skapa arbetsplatser. En annan svårighet ligger i att åstadkomma blandade bostadsformer.

Vikten av förbättrad kollektivtrafik

En förutsättning för tyngdpunkternas utveckling är att satsningar på förbättrad kollektivtrafik samt gång- och cykelvägar genomförs. Snabbare och tätare busstrafik och bättre kapacitet i tunnelbanan och på pendeltåg kommer att behövas, liksom förbättrade tvärförbindelser. Det är viktigt att kollektivtrafiksatsningar som på olika sätt kan stärka tyngdpunkterna prioriteras.

Fortsatt arbete

Att Stockholm ska utvecklas till en mer flerkärnig stad är en väl förankrad strategi med många fördelar. I det fortsatta arbetet behöver principer för olika typer av tyngdpunkter utvecklas och genomförandefrågor diskuteras. Det finns också anledning att göra en översyn av tyngdpunkterna gällande bland annat prioriteringsordning och tidsperspektiv.

Strategi 3: Koppla samman stadens delar

Ambitionen att skapa en mer sammankopplad stad är väl förankrad i staden, men har inte fått samma genomslag i planeringen som strategi 1 och 2. Strategin omfattar insatser för att skapa nya mötesplatser och förbättra rörligheten med cykel, till fots eller med kollektivtrafik, likväl som satsningar på bostadsbyggande som kopplar samman stadsdelar. Sedan översiktsplanen antogs har endast en begränsad andel av antalet planeringsprojekt startats med syftet att främja en mer sammankopplad stad. Motsvarande låga andel bedöms gälla för sammankopplande åtgärder av den typ som generellt inte kräver planläggning, såsom nya mötesplatser eller förbättrade förbindelser.

Uttekade strategiska samband

Staden har påbörjat större programarbeten för tre utpekade strategiska samband: Högdalen – Farsta, Blacquebergsvägen, och Skarpnäck – Bagarmossen. Ambitionen i projekten är att förbättra kopplingar mellan stadsdelar i linje med intentionerna i översiktsplanen. I huvudsak är det ny sammankopplande

Sammanfattning av strategi 3

Många områden i Stockholm är bristfälligt integrerade med sin omgivning. De fysiska barriärerna försvårar stockholmarnas möjligheter att mötas och ta sig till arbete, utbildning och aktiviteter. En sammankoppling av stadens delar innebär bättre infrastruktur med fokus på kollektivtrafik, cykel och gående samt ny sammanhängande bebyggelse. Det innebär även fler attraktiva parker och mötesplatser mellan stadsdelar.

Bild White arkitekter

Strategi 3. På Årstafältet bidrar en ny stadsdel och park till att koppla samman intilliggande stadsdelar.

bostadsbebyggelse som föreslås, men även förbättrade vägförbindelser och nya mötesplatser ingår. I utpekade samband planeras också flera nya cykelstråk genom stadens cykelplan.

Regionala kopplingar

En viktig del i översiktsplanen belyser olika typer av regionala kopplingar, såsom stockholmsregionens gröna kilar och viktiga infrastruktursatsningar. Sedan översiktsplanen antogs har arbetet med Citybanan, Mäljarbanan, Förbifart Stockholm och tvärbanans förlängning mot Kista fortgått. 2013 års Stockholmsförhandling resulterade i flera strategiskt viktiga förbättringar av regionens spårbundna kollektivtrafikstruktur.

Svårtolkade samband

Frånsett de utpekade trafikobjekten, är översiktsplanen inte särskilt precis i beskrivningen av den sammankopplade staden, vilket orsakat svårigheter vid tolkning och tillämpning. I vissa projekt har likhetstecken satts mellan ”koppla samman” och ”bygga ihop”. I andra fall har en sammankoppling tolkats snävt som nya trafikkopplingar. Ofta har strategin använts för att förklara förtätning, snarare än för att motivera sammankoppling. Stort fokus har lagts vid de samband som finns utpekade på översiktsplanekartan, trots att strategin är generell och tillämpbar i hela staden. Detta är troligen en återspeglning av att översiktsplanen ger bristfällig vägledning kring sammankoppling i mindre skala.

Finansieringsbehov i viktiga samband

Översiktsplanen beskriver olika möjligheter att koppla samman stadsdelar, bland annat genom nya gång- och cykelvägar, bättre kollektivtrafik, bra mötesplatser eller ny bebyggelse. Att överbygga barriärer och skapa nya

offentliga platser, parker eller idrottsytor är centralt i utvecklingen av en sammanhängande stad. Dock kräver denna typ av åtgärder generellt investeringar som inte alltid kan finansieras genom bostadsbyggande på samma plats. Det är angeläget att staden ser över möjligheterna att utveckla dagens system och hitta former för finansiering som underlättar denna typ av angelägna insatser.

Bättre kunskap om sociala samband

Möjligheten att länka samman stadsdelar genom bra mötesplatser i grönområden har lyfts fram i *Den gröna promenadstaden*, med begreppen ”Stockholmsstråk” och ”Gröna promenader”. Bättre kunskap och bra redskap om sociala samband behövs för att skapa ett mer integrerat Stockholm, där fler stockholmare möts.

Bättre kunskap behövs om sociala samband som kan skapa ett mer integrerat Stockholm, där fler stockholmare möts.

Utveckla viktiga samband på tvären och över kommungränser

Generellt kan konstateras att det hittills varit enklast att utveckla samband som går in mot centrala staden – i den riktning som de stora flödena går. Ambitionen att koppla ihop stadsdelar på tvären har inte fått samma genomslag. Där har det varit svårare att hitta naturliga kopplingar och motivera kollektivtrafiksatsningar eller nya cykelstråk. Att utveckla kommunikationsstråk på tvären är en central fråga, inte minst för utvecklingen av tyngdpunkter. Att utveckla starkare samband över kommungränser är också en viktig uppgift. För utveckling av t.ex. Annedal och Hagastaden har det varit nödvändigt. Starkare mellankommunala kopplingar behövs också i utvecklingen mellan Rinkeby-Ursvik, Farsta-Huddinge, Älvsjö-Huddinge, Skärholmen-Kungens Kurva samt mellan Stockholmsporten och Barkarbystaden. Genomförande av 2013 års Stockholmsförhandling kommer att innebära en förbättrad regional tillgänglighet mellan Barkarby och Kista.

Fortsatt arbete

Många ställer sig bakom tanken att utveckla ett mer sammanhängande Stockholm, inte minst från ett socialt perspektiv. I det fortsatta arbetet finns det anledning att precisera hur strategin ska genomföras och vilka samband som är viktigast att utveckla.

Strategi 4: Främja en levande stadsmiljö i hela staden

Omkring femton procent av antalet planerade lägenheter i Stockholm sedan översiktsplanen antogs ligger i ytterstaden, utanför utpekade tyngdpunkter och samband och utanför den centrala stadens utvidgning. Planerna brukar motiveras utifrån översiktsplanens strategi om att främja en levande stadsmiljö i hela staden. Tillsammans står dessa bostadsprojekt för nästan fyrtio procent av antalet planärenden (se karta s. 29).

Kompletteringar i ytterstaden

Sedan stadens nya bostadspolitiska mål slogs fast, har stadsbyggnadskontoret och exploateringskontoret haft stort fokus på att öka mängden markanvisade och planerade lägenheter. Detta har resulterat i ett stort antal projekt spridda över staden. Huvuddelen av planerna är mindre kompletteringsprojekt i redan bebyggd miljö, där tillkommande bostäder inordnas i den befintliga strukturen och anpassas till rådande skala och karaktär.

Sammanfattning av strategi 4

En trygg och levande stadsmiljö förutsätter en successiv utveckling av stadsbebyggelsen i hela staden för att möta lokala behov. Kompletteringsbebyggelse ska vara möjlig på många platser i Stockholm samtidigt som stadens skönhet och olika karaktärsdrag bevaras. En allt tätare stadsmiljö bygger på att det finns goda offentliga miljöer.

Ytterstadens små kompletteringsprojekt ger generellt en begränsad ökning i täthet och kan därmed sällan motivera mer service eller bättre torg och parker.

Det råder delade meningar om huruvida översiktsplanens intentioner i strategi 4 efterlevs. Så som strategin tillämpas har den blivit något av en samlingsstrategi för projekt som inte kan sorteras in under övriga strategier. En begränsad andel av det som planeras och byggs utanför tyngdpunkter och samband kan motiveras utifrån stadsdelarnas lokala behov. Den marginella ökningen i täthet som de små kompletteringarna innebär ger liten effekt på det lokala stadslivet och förmår sällan motivera bättre service, eller uppgradering av mötesplatser, torg och parker som ger stadsdelen nya kvaliteter.

Behov av nya arbetsätt

Markanvisningar för kompletteringsbebyggelse till följd av initiativ från byggherrar är idag ofta en grund för stadens planering. Generellt är det lättbyggda tomter i attraktiva stadsdelar som lockar flest intressenter. Kompletteringsprojekt i ytterstaden utanför tyngdpunkter och utpekade strategiska samband upptar stora planeringsresurser (38% av projekten) samtidigt som de bidrar relativt lite till bostadsförsörjningen (15% av lägenheterna). Samtidigt inbringar markförsäljningen i dessa projekt stora inkomster som är med och bekostar stadsutvecklingen i andra delar av staden. Mindre projekt ger möjligheter för nyare byggbolag att komma in på marknaden. Därtill är privata fastighetsägares vilja att utveckla sin fastighet en viktig kraft för staden att bejaka.

Det är angeläget att staden medvetet prioriterar vilka projekt som kan sättas igång och på vilket sätt arbetet ska bedrivas. Genom att ta helhetsgrepp över större områden, där flera mindre kompletteringar sätts i ett sammanhang, är det möjligt att ta fram förslag som bygger på en djupare analys och helhetsyn. Med ett strukturerat arbetsätt kan intressanta lägen tas tillvara, samtidigt som risken minskar för att framtida möjligheter byggs bort, och de boende får större möjligheter att delta i processen.

Finansieringsbehov för lokala förbättringar

Att främja en levande stadsmiljö i hela staden är en angelägen uppgift, där stadsbyggandet är en del. Det är viktigt att verksamheter får möjlighet att växa, att fastigheter kan utvecklas och att stadsdelar kan kompletteras med nya boendeformer eller funktioner. Insatser i det offentliga rummet, som att rusta upp stadsmiljön eller skapa en ny fickpark utifrån lokala behov kan ofta ha stor betydelse för att skapa trivsamma och trygga stadsdelar. Som tidigare konstaterats är det med dagens system svårt att hitta finansiering för den typen av förbättringar utan koppling till bostadsbyggande.

Fortsatt arbete

Att främja en levande stadsmiljö i hela staden, där stadsdelar kan utvecklas utifrån lokala behov, är en viktig princip. Därtill innebär stadens högt ställda bostadsmål att hela staden måste bidra till bostadsförsörjningen. Det finns anledning att utveckla och förtydliga hur strategin ska tillämpas i fortsatt planering.

ANTAL LÄGENHETER OCH ANTAL PROJEKT BESLUTADE I START-PM

Antal lägenheter och projekt
beslutade i start-PM för detaljplaner och program efter översiktsplanens
antagande 1 mars 2010

- 1-100
- 101-300
- 301-500
- 501-1500
- 1501-2500
- 2501-
- Programarbete

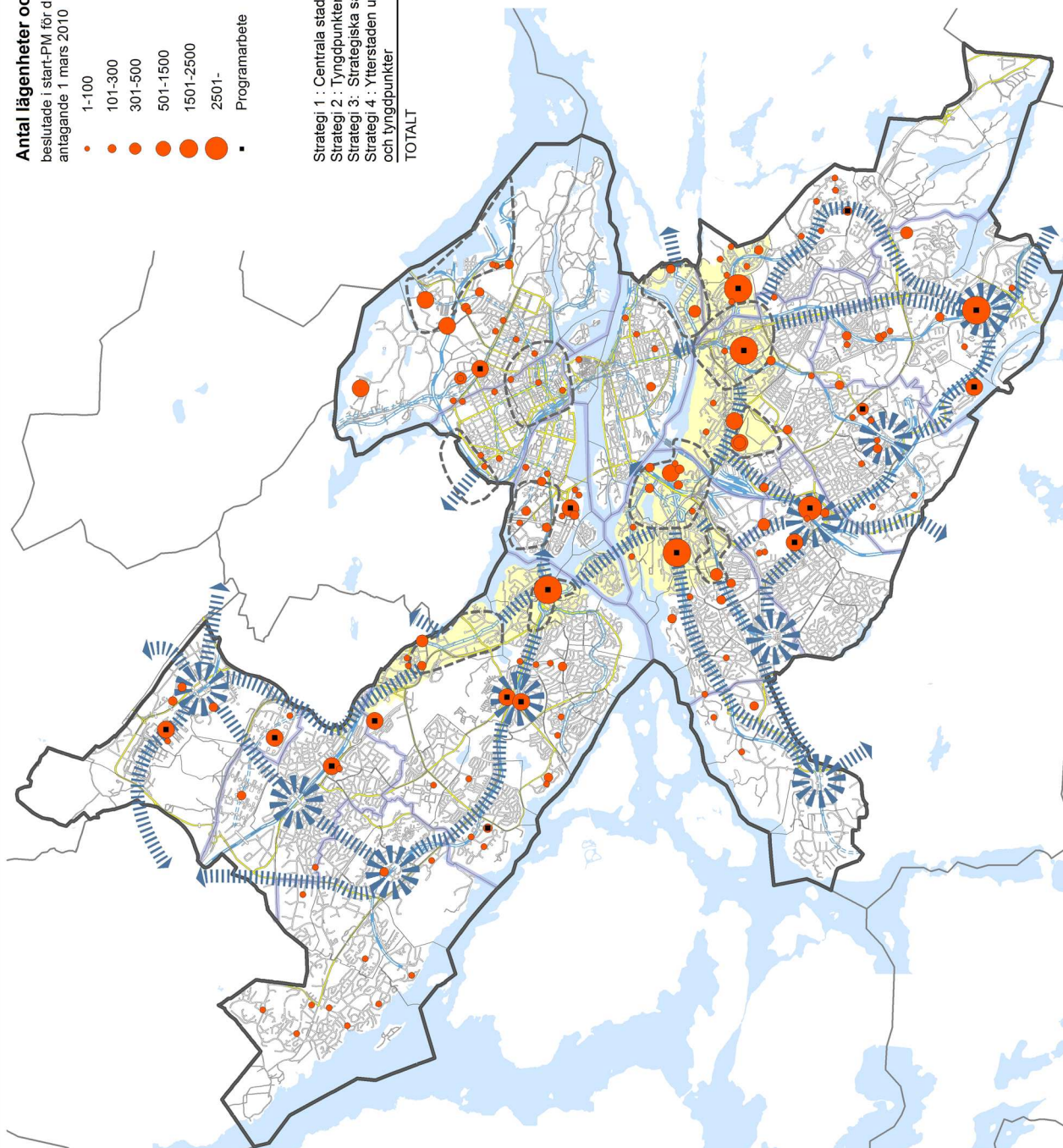
	Antal lgh	Andel	Antal projekt	Andel
Strategi 1 : Centrala staden	24800	55%	75	47%
Strategi 2 : Tyngdpunkter	10800	24%	20	13%
Strategi 3 : Strategiska samband	2800	6%	4	2%
Strategi 4 : Ytterstaden utanför samband och tyngdpunkter	6600	15%	60	38%
TOTALT	45000	100%	159	100%

Informationen aktuell maj 2013

Till centrala staden har räknats lägenheter i program och detaljplaner som ligger i innerstaden samt inom avgränsningen för centrala stadens utvidgning.

Till tyngdpunkter har räknats lägenheter i program och detaljplaner som ligger inom de centralare delarna av en utpekad tyngdpunkt.

Till strategiska samband har räknats lägenheter i program och detaljplaner som tydligt relaterar till utpekade strategiska samband.

TRAFIKINFRASTRUKTUR

Detta avsnitt relaterar till kapitel 4.3 i översiktsplanen, om de trafikobjekt som redovisas i översiktsplanen. Nedan redovisas en bedömning av objektens aktualitet. Någon specifik bedömning av aktualiteten av avsnitten 4.1 och 4.2 (strategiska områden, samband och tyngdpunkter) har inte gjorts. I många av dessa områden och noder pågår program- och detaljplanearbete.

Utgångspunkter för bedömning av aktualiteten

Aktualiteten av projekten bedöms mot bakgrund av om de ingår i remissversionerna av Nationell plan för transportsystemet 2014-2025 eller i Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014- 2025. De projekt som ingår i någon av dessa planer har bedömts vara fortsatt aktuella om förutsättningarna är de samma som tidigare.

För de projekt som inte finns med i planerna görs en bedömning av om förutsättningarna för projekten alltjämt är aktuella eller inte. Om förutsättningarna har ändrats och andra lösningar har föreslagits bedöms projekten inte längre vara aktuella. Även projekt som under de senaste åren inte diskuterats har också lyfts som projekt vars aktualitet bör analyseras noggrannare. För de flesta projekten har förutsättningarna inte ändrats och projekten anger lösningar på problem som kvarstår. Dessa projekt har i denna översyn bedömts vara fortsatt aktuella.

Begrepp som används för att klassificera trafikinfrastrukturobjekten

I kapitel 4.3 beskrivs tillkommande trafikinfrastruktur i Stockholms översiktsplan under rubrikerna

- projekt i Stockholmsförhandlingen,
- övriga utbyggnader,
- framtida kommunikationsstråk

De objekt som redovisas under rubriken projekt i Stockholmsförhandlingen är de som geografiskt berör Stockholms stad och ingår i Stockholmsöverenskommelsen från 2007. I redovisningen av övriga utbyggnader anges större trafikinfrastrukturutbyggnader, utöver de som finns inom Stockholmsöverenskommelsen. Projekten bedöms vara viktiga för planens genomförande och möjligheten för en framtida utbyggnad måste säkras. I beskrivningen av framtida kommunikationsstråk anges stadsutvecklingsstråk med utblickar i ett mycket längre tidsperspektiv där kommunikationsstråk för trafiken pekas ut med bland annat tänkbara framtida spårinvesteringar. Indelningen beskriver förutsättningar för genomförande samt innehåller ett tidsperspektiv. Inför en uppdaterad översiktsplan bör denna uppdelning ses över.

Inför en uppdaterad översiktsplan behöver uppdelningen av trafikobjekt med tidsperspektiv och förutsättningar för genomförande ses över.

Sammanfattande bedömning av transportinfrastrukturens aktualitet

För alla Stockholmsöverenskommelsens vägobjekt finns medel avsatta i någon av investeringsplanerna. Även för kollektivtrafikobjekten som ligger inom överenskommelsen finns medel avsatta. För de kollektivtrafikprojekt som i överenskommelsen pekades ut som angelägna i ett längre perspektiv, ”utblick 2020 eller senare”, saknas för närvarande finansiering för spårväg i stombuss fyras sträckning. I stornätstrategin anges att en uppgradering till spårtrafik kan bli aktuell på lång sikt men att kapacitetsbehovet i första hand ska lösas genom att använda dubbelledbussar.

För ett av Stockholmsöverenskommelsens objekt, spårväg Sickla udde – Slussen, förändrades förutsättningarna genom beslutet att bygga en ny tunnelbana till Nacka i enlighet med 2013 års Stockholmsförhandling. Saltsjöbanan föreslås inte längre konverteras till spårväg och sammankopplingen med tvärbanan invid Danvikstull utgår. Istället förlängs Tvärbanan från Sickla udde till Sickla, där de tre trafikslagen möts i en ny bytespunkt. Det framtida behovet av Saltsjöbanan i sträckningen Sickla – Slussen behöver utredas vidare.

Av projekten som beskrivs under övriga utbyggnader påverkas även projekt nr 17, väg 222 Henrikdals trafikplats och Danvikstull, av att Saltsjöbanan inte längre är aktuell att konverteras till spårväg och sammanbindas med Tvärbanan. I översiktsplanen förutsätts att Värmdöleden (väg 222) dras genom Saltsjöbanans spårtunnel. Miljöstörningen av dagens dragning av Värmdöleden är påtaglig, och behovet av att flytta in vägen i Henrikdalsberget kvarstår för att Hammarby Sjöstad ska kunna byggas färdigt i nordost. Möjligheten att åstadkomma en ny vägtunnel i Henrikdalsberget behöver studeras parallellt med Saltsjöbanans förändrade trafikuppgift.

För alla Stockholmsöverenskommelsens vägobjekt finns medel avsatta i Nationell plan för transportsystemet 2014-2025 eller i Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014- 2025.

Avtalen inom 2103 Stockholmsförhandling innebär stora satsningar i tunnelbanan de närmaste åren vilket förutsätter att det byggs ett stort antal nya bostäder nära tunnelbanestationerna.

Eventuellt kan objektet Centraltunneln vara inaktuellt. Det har inte förekommit i debatten under de senaste åren. Möjligheten att genomföra projektet är liten. Inför en uppdaterad översiktsplan bör en översyn ske.

För resterande objekt som finns i översiktsplanen har inte några nya lösningar presenterats varför de i denna analys anses vara fortsatt aktuella. Beskrivningen av samtliga objekt bör ses över i en uppdaterad översiktsplan.

Nya projekt att överväga och kommande förändrade förutsättningar

2013 års Stockholmsförhandling ledde bland annat till en överenskommelse om en utbyggnad av Stockholms tunnelbana och ett ökat bostadsbyggande för att möta den kraftiga befolkningsökningen i Stockholmsregionen. I november 2013 presenterades en överenskommelse mellan regeringens förhandlare och Stockholms läns landsting, Stockholms stad, Nacka kommun, Solna stad och Järfälla kommun om fyra nya tunnelbane-sträckningar, nio nya stationer och 78000 nya bostäder varav 46000 i Stockholms stad fram till år 2030. Utbyggnaden av tunnelbanan ger bättre kollektivtrafik i Stockholm och gör att befintliga tunnelbanelinjer kan användas effektivare. En viktig förutsättning är att bygga ett stort antal bostäder i områden nära t-banestationerna. Majoriteten av bostäderna i Stockholms stad ska byggas längs tunnelbanan söderut från Gullmarsplan till Hagsätra, Farsta strand och Skarpnäck samt i Hagastaden. Dessa nya förutsättningar behöver beaktas i en uppdaterad översiktsplan.

De slutliga finansieringsbeskeden avseende den nationella planen och länsplanen kommer under våren 2014.

Generellt måste trafikobjektens aktualitet stämmas av mot resultatet av 2013 års Stockholmsförhandling och främst mot den nya nationella planen för transportsystemet 2014-2025 och i Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014-2025, som tas under våren 2014. Länsplanen och den nationella planen visar sammantaget statens investeringar i infrastruktur i länet under perioden 2014-2025. Inga nya projekt finns angivna i remissversionerna av de statliga investeringsplanerna. Ett slutligt förslag till Länsplan för regional transportinfrastruktur 2014-2025 har överlämnats till regeringen i december 2013. Besluten om definitiva ekonomiska ramar för länsplanen beslutas under våren 2014. Därefter kommer Länsstyrelsen att fastställa den nya länsplanen för åren 2014-2025.

DIALOG OCH GENOMFÖRANDE

Avsnittet lyfter fram viktiga förutsättningar för översiktsplanens genomförande och relaterar framförallt till kapitel 5.2 i översiktsplanen.

Samverkan inom staden

Det finns en stor samsyn kring att många av stadens förvaltningar och bolag genom sina uppdrag har en viktig roll i genomförandet av översiktsplanen. Stadsutvecklingen berör en lång rad områden. Att utveckla Stockholm i enlighet med översiktsplanens inriktning kräver därför ett bra samarbete inom staden. Med den snabba utvecklingstakt som råder kan nya former för samverkan behöva utvecklas, där det är angeläget att många berörda parter kommer in tidigt i planeringsprocessen. Flera nämnder och bolag har också belyst att översiktsplanens prioriterade projekt tydligare bör lyftas fram som gemensamma mål och uppdrag i stadens budget, så att respektive nämnds ansvar förtydligas.

Behovet av prioritering

Utöver stadens medfinansiering av infrastruktur och stora investeringsprojekt, som Slussen och Hagastaden, så pekar översiktsplanen ut en rad angelägna stadsutvecklingsprojekt med stor bostadspotential och stora investeringsbehov. Detta gäller till exempel Älvsjö, Farsta, Brommaplan och Alvik. Staden kommer att behöva göra prioriteringar mellan projekten. Översiktsplanens samtliga tyngdpunkter och stadsutvecklingsområden kan inte påbörjas samtidigt. Lokala utvecklingsbehov och bostadspotential måste vägas mot stadens investeringsutrymme och marknadens intresse. De ekonomiska prioriteringarna görs i stadens investeringsstrategi och kräver ett nära samarbete mellan staden centralt och de planerande och investerande förvaltningarna. Frågan bör även hanteras i den kommande uppdateringen av översiktsplanen.

För att förtydliga de olika förvaltningarnas och bolagens ansvar för stadsutvecklingen behöver prioriterade projekt tydligare lyftas fram som gemensamma mål och uppdrag.

Hagastaden är ett av stadens prioriterade projekt. De närmaste åren kommer att visa på en rad större stadsutvecklingsprojekt med stor bostadspotential och stora investeringsbehov. Staden kommer att behöva prioritera mellan projekt som kräver stora kommunala investeringar.

Staden måste sannolikt vara beredd att ta en aktiv roll för att få igång bostadsbyggande i prioriterade områden i ytterstaden. Detta kan ställa krav på nya arbetssätt och samarbetsformer.

Ytterstadens utveckling

Översiktsplanens utpekade tyngdpunkter har, som konstaterats, mycket olika förutsättningar för utveckling. I vissa områden är marknadsstrycket stort, medan det i andra är svårt att få igång stadsbyggandet. Trots en stor bostadspotential och goda utvecklingsmöjligheter, är marknadens intresse lågt. För att få igång stadsbyggandet behöver stadsdelarnas attraktivitet höjas, vilket kräver ett strategiskt och medvetet arbete. Precis som stadsutvecklingsområden i centrala staden generellt genererar stora investeringar, kan stadens tyngdpunkter kräva insatser för att intresset från marknaden ska öka. Det kan handla om att skapa en bättre stadsmiljö, med upprustade centrum, överdäckningar, nya idrottsplatser och bra parker, eller satsningar på bättre skolor, tryggare cykelvägar och förstärkt kollektivtrafik.

Genom att gå före, har staden möjlighet att styra och driva på utvecklingen i önskad riktning. Detta kan kräva nya förhållningssätt som gör det möjligt för olika förvaltningar och bolag att åstadkomma en samsyn vad gäller nödvändiga utvecklingsinsatser på kort och lång sikt. Exempelvis kan de kommunala bostadsbolagen spela en viktig roll i det lokala utvecklingsarbetet i egenskap av ägare och förvaltare av stora bostadsbestånd. Att köpa mark i strategiska områden och längs viktiga stråk kan vara ett annat sätt för staden att driva på omvandling eller komplettering, samtidigt som plats för exempelvis kommunal service säkras.

Stadens finansieringsmöjligheter

Stadens finansiering av infrastruktur och offentliga rum bygger generellt på att medel görs tillgängliga inom ramen för ett avgränsat bostadsprojekt eller stadsutvecklingsområde. Det är idag svårt att åstadkomma satsningar som inte är kopplade direkt till markförsäljning och bostadsbyggande på samma plats.

För att staden ska kunna göra angelägna förbättringar som inte har koppling till bostadsbyggande, behöver dagens system ses över och nya former för finansiering utvecklas.

Satsningar på parker och offentliga rum höjer attraktiviteten och kan bidra till lokal utveckling. (Flamingoparken, Skärholmen)

Flera av översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier bygger på att staden ibland borde göra förbättringar fristående från bostadsbyggande. Att ”koppla samman stadens delar” kan handla om att anlägga nya gång- och cykelvägar, överbrygga barriärer, förbättra kollektivtrafiken eller skapa nya mötesplatser. Det är angeläget att staden ser över möjligheterna att utveckla dagens system och hitta former för finansiering som underlättar denna typ av angelägna insatser.

Vikten av områdesplanering

En viktig förutsättning för översiktsplanens genomförande är att stadsutvecklingsstrategier och planeringsinriktningar konkretiseras på områdesnivå. I områdesplaneringen utreds förutsättningar och möjligheter på kort och lång sikt och komplexa planeringssituationer och målkonflikter hanteras. Olika perspektiv analyseras, som bostadspotential, grön- och vattenfrågor, parkutveckling, service, infrastruktur, kulturliv, riskfrågor och sociala behov. Viktiga samordningsfrågor mellan stadens förvaltningar och andra aktörer kan få synergieffekter. Att involvera byggbolag i processen kan vara ett sätt att skapa ett intresse för området och diskutera genomförbarheten i förslagen.

Områdesplaneringen skapar också möjligheter att involvera medborgarna i en tidig dialog och få in deras kunskap och synpunkter. Medborgarna kan bidra till att identifiera behov, brister och möjligheter som en del i arbetet. Att tidigt engagera de boende brukar ge ett förtroende för stadsbyggnadsprocessen och kan skapa en ökad förståelse för den växande staden.

En strategisk områdesplanering skapar bra förutsättningar för ett effektivt markutnyttjande och är därmed en viktig utgångspunkt för stadens långsiktiga bostadsförsörjning. Det ger också effektivare och mer förutsägbara detaljplaneprocesser och möjliggör samordning av stadens investeringar.

Ett arbete med att utveckla den strategiska områdesplaneringen pågår inom stadsbyggnadskontoret med syftet att konkretisera översiktsplanen och hitta effektiva arbetssätt och samarbetsformer. Det är angeläget att också stadens övriga förvaltningar och bolag utvecklar sin strategiska planering, så att det blir möjligt att fånga upp behov och möjligheter som berör markanvändningen på kort och lång sikt. Parallellt diskuteras också riktlinjer för när och hur detaljplaneprogram på områdesnivå ska tas fram.

Stockholms förtättningspotential

Den förtättningsutredning som staden låtit göra, Bostadspotential i Stockholm, pekar på att stadens bostadsmål till 2030 blir svårt att uppnå med allt för stort fokus på små kompletteringsprojekt. Om Stockholm ska rymma minst 140 000 nya lägenheter krävs en mycket medveten planering med strategiska prioriteringar. Att täppa igen luckor i stadsväven innebär en risk att bygga bort framtida möjligheter till mer omfattande strukturförändringar – som kan ge ett högre tillskott av bostäder och arbetsplatser, samt bidra med större kvaliteter till stockholmarna. Om översiktsplanens utpekade utvecklingsområden når sin fulla potential räcker marken längre. Då skapas också underlag för förbättringar, som utvecklad kollektivtrafik och mer service. Med små kompletteringsprojekt riskerar viktiga befintliga kvaliteter byggas bort utan att nya värden kan tillskapas.

En förutsättning för att översiktsplanens strategier ska kunna konkretiseras geografiskt är att staden utvecklarplaneringen på områdesnivå. Det är viktigt med en samsyn inom staden om när och hur program på områdesnivå ska tas fram.

Bostadsmålet till 2030 blir svårt att uppnå om staden har allt för stort fokus på små kompletteringsprojekt. För att Stockholm ska rymma minst 140 000 nya lägenheter krävs en medveten planering och strategiska prioriteringar.

MELLANKOMMUNALA INTRESSEN OCH RIKSINTRESSEN

En av översiktsplanens bilagor utgör en redovisning av riksintressen enligt miljöbalken. I prövningen av översiktsplanens aktualitet har denna riksintressbilaga setts över. Länsstyrelsen hade i sitt yttrande om översiktsplanen i samband med antagandet år 2010 påpekat att det är otydligt hur riksintressen för kulturmiljövård ska tillgodoses. Stockholms stad har under remisstiden utvecklat sitt förhållningssätt med riksintresseområden för kulturmiljövården i ett särskilt PM (bilaga tre till tjänsteutlåtandet om översiktsplanens aktualitetsförklaring).

Länsstyrelsens redogörelse för statliga och mellankommunala intressen

Som en del i aktualitetsprövningen av Stockholms översiktsplan har länsstyrelsen, i enlighet med 3 kap. 28 § PBL, lämnat en sammanfattande redogörelse för de statliga och mellankommunala intressen som har betydelse för översiktsplanens aktualitet. Vad gäller de mellankommunala intressena hänvisar länsstyrelsen till den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län, RUF 2010.

De statliga och mellankommunala intressen som Länsstyrelsen i Stockholms län anser har betydelse för översiktsplanens aktualitet och för kommunens översiktsplanering redovisas utförligt i den sammanfattande redogörelsen del 2 (se samrådsredogörelsen). Nedan redogörs kortfattat de statliga intressen som berör Stockholms stad och som är nya sedan översiktsplan Promenadstaden antogs år 2010.

Riksintressen

- Trafikverket ser regelbundet över sitt beslut om vilka anläggningar verket bedömer vara av riksintresse för kommunikationer. Trafikverkets senaste beslut är från den 20 februari 2013.
- Den nya länsplanen för regional transportinfrastruktur i Stockholms län 2014-2025 är också en viktig del i diskussionen om riksintressen.
- Arbetet pågår med att ta fram ett gemensamt planeringsunderlag för att utveckla stadsbygden i Bromma flygplats omgivning och inom flygplatsens influensområde. I arbetet deltar Trafikverket Region Stockholm, Länsstyrelsen, Stockholms stads berörda förvaltningar och Swedavia. Länsstyrelsen har i en skrivelse till Trafikverket den 11 februari 2014 begärt att verket närmare avgränsar riksintresset Bromma flygplats.
- Trafikverket Region Stockholm har tillsammans med Landstingets trafikförvaltning inlett ett arbete med att precisera Roslagsbanans anspråk som riksintresse enligt miljöbalken. Arbetet sker i samverkan med Länsstyrelsen och kommer att avslutas under 2014.
- I Stockholms stad finns inga redovisade områden av riksintresse för totalförsvaret. Vissa tekniska anläggningar som t.ex. radar- och radiolänksystem är dock generellt utpekade i hela landet som riksintresse för totalförsvaret. Höga objekt riskerar att störa dessa funktioner, vilket behöver uppmärksammas vid planering och tillståndsprövning.

- Under kommande mandatperiod avser Naturvårdsverket fatta beslut om den pågående översynen av områden av riksintressen för friluftslivet.
- Under kommande mandatperiod avser Havs- och vattenmyndigheten fatta beslut om anläggningar av riksintresse för vattenförsörjning med tillhörande influensområden.

Miljö kvalitetsnormer

- Nya miljö kvalitetsnormer för luft har införts och 2012 fastställde Länsstyrelsen ett nytt åtgärdsprogram.
- Nya miljö kvalitetsnormer för vatten har fastställts och 2009 antogs även förvaltningsplan och åtgärdsprogram för s.k. vattenförekomster. För de större sjöarna, vattendragen, kustvattnet och grundvattnet har kvalitetskrav fastställts.

Strandskydd

- Under kommande mandatperiod kommer den pågående översynen av det utvidgade strandskyddet i länets kommuner att vara slutförd.
- Stockholmsregionen är en expansiv region med en ständigt pågående utveckling och befolkningstillväxt. Den höga befolkningstillväxten har föranlett Landstinget att på regeringens uppdrag göra reviderade framskrivningar för behovet av bostäder till 2030.

Hälsa, säkerhet och riskfrågor

- Kunskapsläget om klimatets förändring och dess påverkan på vattennivån har ändrats genom nya utredningar och forskarrön. Översiktsplanens underlag och riktlinjer om risken för översvämningen kan behöva omprövas.
- Nya kartor som visar områden med översvämningrisker för bl.a. delar av Mälarens vattensystem har tagits fram.

Alla dessa nya förhållningssätt som redovisas ovan måste beaktas i den fortsatta fysiska planeringen inom Stockholms stad och i arbetet med att uppdatera översiktsplanen.

Områden av riksintresse för kulturmiljövården

Stadsbyggnadsnämnden beslöt i december 2013 att den rådande bilagan till översiktsplanen om områden av riksintresse för kulturmiljövården ska revideras. I den kraftiga expansion staden nu är inne i behövs ett medvetet förhållningssätt för att tillgodose kulturvärdena och samtidigt utveckla stadsmiljön.

Länsstyrelsen framhöll i sitt granskningsyttrande över Promenadstaden Översiktsplan för Stockholm (september 2009) att stadens förhållningssätt till kulturmiljövårdens riksintressen bör vidareutvecklas och lämpligen antas som ett tematiskt tillägg till översiktsplanen. Därefter har Arkitektur Stockholm tagits fram som ett förslag till tematiskt tillägg till översiktsplanen. Länsstyrelsen framhåller i granskningsyttrande från oktober 2013 att riksintressena inte har behandlats i förslaget till detta tillägg och att det inte framgår hur kommunen avser att tillgodose riksintressena för kulturmiljö.

Stockholms elva områden av riksintresse för kulturmiljövården:

- Stockholms innerstad med Djurgården,
- Gamla Enskede
- Gröndal
- L.M. Ericssons telefonfabrik och LM-staden i Midsommarkransen
- Pungpinan i Skarpnäck
- Skogskyrkogården
- Årsta centrum
- Norra och Södra Ängby
- Olovslund
- Vällingby – Räcksta
- Ålstensgatan

Stadsbyggnadskontoret har nu tydliggjort inriktningen för hur översiktsplanens bilaga om riksintressen för kulturmiljövården kan aktualiseras och kompletteras. Resultatet presenteras i en promemoria (bilaga tre till tjänsteutlåtandet om översiktsplanens aktualitetsförklaring PM: *Att tillgodose kulturvården och utveckla stadsmiljön i områden av riksintresse*). De förhållningssätt som presenteras i promemorian ger stöd och vägledning i stadens arbete fram till dess att det görs en mer omfattande översyn av översiktsplanen. I samband med en kommande översiktsplaneprocess kan förslagets förhållningssätt för riksintressen lyftas in och processas i enlighet med plan- och bygglagens krav på samråd och utställning.

I promemorian behandlas möjligheter och svårigheter när det gäller att hantera Stockholms kulturhistoriska värden som en viktig resurs samtidigt som det kan finnas motstående intressen i stadsutvecklingen. Riksintressesystemets aktuella utredningar och juridiska betydelse i planeringen tas upp. Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Sverige berörs kortfattat liksom aktuella vägledningar från centrala myndigheter. Det centrala i promemorian berör hur hanteringen av förändringarna inom Stockholms elva områden av riksintresse för kulturmiljövården kan utvecklas. Det mest komplexa området att hantera är Stockholms innerstad med Djurgården, men även övriga områden kommer att beröras av förändringar i och med beslutet om 140 000 nya bostäder fram till 2030. Förslag till förhållningssätt för att tillgodose kulturvärdena och utveckla stadsmiljön finns därför presenterade för alla elva riksintresseområden.

Promemorian ska kunna ge vägledning för att undvika försenade och onödigt resurskrävande detaljplanarbeten och underlätta vid bygglovgivning. I likhet med vad Riksantikvarieämbetet uttrycker i *Kulturmiljövårdens riksintressen – i allas intresse* (2012) anser stadsbyggnadskontoret att riksintresseområdena inte ska ses som stoppområden eller reservat utan som områden där höga kulturhistoriska värden ska beaktas som en viktig och inspirerande resurs för utvecklingen både lokalt, regionalt och nationellt. Stockholms stad har ett stort ansvar att tillgodose och utveckla dessa värden.